

Directa

Febrer 2024
#575
5 €

**Bombolla
d'hidrogen**

Directa

EDITA

La Directa SCCL

Riera d'Escuder, 38, nau 1, planta 1
08028 Barcelona
Tel.: 935 270 982
Mòbil: 661 493 117
directa@directa.cat
www.directa.cat
Dipòsit legal: B 16982-2016

La DIRECTA s'imprimeix a Lerigraf SL,
C. de la Premsa, 2, Alcoletge, Lleida.

Aquesta publicació intenta escriure
amb un llenguatge no racista, no sexista
i no androcèntric.

La DIRECTA NO comparteix necessàriament
les idees expressades als articles d'opinió.

La DIRECTA ha rebut enguany una subvenció de
la Generalitat de Catalunya, que representa
menys d'un 5% del pressupost
de la cooperativa.

General:

directa@directa.cat
Redacció Catalunya
redaccio@directa.cat
Redacció País Valencià
paisvalencia@directa.cat

Edició

Eloi Latorre

Correcció

Miriam Tijani

Coordinació web

David Bou, Gemma Garcia,
Jesús Rodríguez, Ester Fayos

Coordinació País Valencià

Ester Fayos

Administració i subscripcions

Jordi Vilaró

Coordinació fotografia

Victor Serri

Coordinació d'art

Maria Conill

Comunicació

Carla Benito

Xarxes socials

Anna Celma

Publicitat i distribució

Míriam Blàzquez

Coordinació audiovisuals

Marta Pérez

Coordinacions de la revista:

Sota focus

David Bou i Jesús Rodríguez

Sobirania

Guillem Martí i Tere Alberó

Fórmules

Gerard Casadevall, Maria Marín
i Vilar i Lluís Pascual

Decreixement

Ester Fayos

Indirecta

Mariana Cantero

Vincles

Ester Fayos

Rebot

Giuseppe Savino, Sara Romero
i Jordi Garcia Miravet

La central

Victor Serri

Internacional

Oriol Andrés, Berta Camprubí
i Joan Mas

L'entrevista

Gemma Garcia i Giuseppe Savino

Ideari

Adrián Crespo i Eloi Latorre

Imperdibles

Eloi Latorre

De memòria

Clara Asín, Gemma Martínez
i Eloi Latorre

Pensament

Adrián Crespo i Laia Alsina

Accents

Gemma Garcia i Jesús Rodríguez

Caplletra

Irene Selvaggi i Miriam Tijani

Som cooperativa

Carla Benito

L'espina

Carlos Villafranca

Hi han col·laborat:

Portada:

Maria Conill
Victor Serri

Textos:

Jesús Rodríguez
Giuseppe Savino
Victor Camarasa
Mar Rivera Colomer
Cristina Sans Ponseti
Victòria Domingo Verdeny
Tre Borràs Cabacés
Antoni Llorca Suárez
Alessandro Stoppoloni
Jordi Garcia Miravet
Bernat Marré
Marta Saiz
Joan Mas Autonell
João França
Alba Lafarga
Àgata Losantos
Oscar Blanco Acuña
Laura Del Vecchio
Xavier Casanovas
Alba Crespo
Andrés Bonet Dasí
Laura Rodríguez Murciano

Fotografies:

Victor Serri
Maria Conill
Jaume Ferrando
Bernat Marré
Marta Saiz
Roser Gamonal

Il·lustracions:

Andrea Lucio
Bernat Velo
Esther Aguilà
Manel Pla
Elías Taño
Helga Ambak
Roger Pelàez
Marina Buxó

Infografies:

Maria Conill
Gerard Casadevall

Projecte gràfic:

Amaia Moran
Andrea Maresch
Gaizka Pagonabarraga
Gerard Casadevall
Pau Fabregat

Un paper a la teranyina digital

Parlar de xarxes socials en una revista en paper imprès. Això ja ens dona pistes de la relació de la *Directa* amb els nous formats i canals de creació de continguts.

En un moment en què les plataformes permeten difondre pensaments, passions o pedrades diverses, què significa per un mitjà de comunicació caminar pel túnel sense fi de les xarxes? El panorama mediàtic ha canviat molt. Gràcies a l'empenta de molta gent, temes que eren trinxera del nostre camí periodístic s'han convertit en material habitual de moltes capçaleres. Però sobretot, la generació que ha nascut amb una pantalla tàctil sota el braç s'ha fet gran. La generació que no ha necessitat esmunyir-se per sota de les barreres dels *gatekeepers* que ens havien ensenyat a les facultats de Periodisme. Adolescents i joves que han fet de TikTok, Instagram o Twitter els seus canals de difusió, amb el mòbil en l'angle precís de les seves habitacions per obtenir un pla prou *aesthetic*, ha emprat aquestes xarxes com a pota de cabra per obrir-se pas en el sector comunicatiu i mediàtic. No se'ls ha donat veu: l'han presa elles mateixes.

Això és el mateix que es va fer en el moment fundacional de la *Directa*. Engegar un periodisme independent, compromès i subjectiu, que en divuit anys de vida s'ha convertit en referent per a moltes persones i col·lectius. Ara potser toca emmirallar-se en les *millennials* d'última fornada i les *Gen Z*, per aprendre amb elles i d'elles com replicar aquest periodisme transformador, en els canals i amb el llenguatge que va més enllà dels formats paper o web, sense perdre l'essència.

Anna Celma

Coordinadora de xarxes socials

Hidrogen, el cavall de Troia 'verd' de les petrolieres

TEXT: JESÚS RODRÍGUEZ

FOTOGRAFIA: VÍCTOR SERRI I MARIA CONILL

Les grans companyies del sector energètic proclamen aquest combustible com la panacea per revertir l'escalfament global. Organitzacions com Greenpeace, Ecologistes en Acció o l'Observatori del Deute en la Globalització alerten que és una "falsa solució" i que s'aparta d'un model basat en la producció renovable, el control participatiu dels recursos i el decreixement del consum

Des de la plataforma Cel Net es tem que la “revolució verda” perpetui el model de negoci de Repsol i els seus impactes al voltant del polígon petroquímic de Tarragona

L accelerat increment de les temperatures al conjunt del planeta, que ens acosta al llindar dels 1,5 graus per sobre de l'era preindustrial, ens obliga a transformar l'actual model de producció i consum d'energia. Si no modifiquem els nostres hàbits de transport i alimentació, si no repensem l'arquitectura de les nostres llars i llocs de treball, si no aturem una forma de consumir que aboca ingents quantitats de plàstics als oceans i de gasos contaminants a l'atmosfera, la Terra es continuarà escalfant. El conjunt de la societat se sent cada cop més angoixada i conscienciada per aquesta evidència; i tant la ciutadania com pels governs escolten qui posa potencials solucions sobre la taula.

L'exemple més paradigmàtic d'aquesta situació és l'aposta per l'anomenat hidrogen *verd*, un vector energètic que des de la indústria dels combustibles fòssils s'ha venut com una autèntica panacea per revertir el canvi climàtic. “L'energia alternativa que revolucionarà el futur”, assegura la petroliera Repsol en una sèrie de vídeos promocionals. Però cada cop són més les organitzacions en defensa del medi ambient i les veus expertes que alerten d'una “bombolla de l'hidrogen”. Greenpeace, Ecologistes en Acció o l'Observatori del Deute en la Globalització (ODG) són algunes

de les veus que han exposat els límits, les falses solucions i els interessos ocults dels projectes d'hidrogen *verd* que actualment es desenvolupen a l'Estat espanyol gràcies a l'impuls de 1.600 milions d'euros dels fons Next Generation de la Unió Europea.

“Hem d'oblidar la idea que, en el futur, per on ens arriba el gas natural, ens arribarà un combustible com l'hidrogen”, s'alerta des de Greenpeace i la Fundació Renovables en el seu informe “Desmantant l'hidrogen H2Med. Coartada per a una falsa transició energètica”. Nombroses expertes adverteixen que, per les seves característiques físiques i per raons de seguretat, el seu ús no serà possible a instal·lacions domèstiques. A més, l'aigua pura imprescindible per a la hidròlisi (el procés que ha de permetre separar les molècules d'hidrogen i oxigen, per després canalitzar o liquar l'hidrogen i alliberar l'oxigen a l'atmosfera) és un altre dels hàndicaps. Es calcula que es necessiten aproximadament entre seixanta i noranta litres d'aigua per a produir un quilo d'hidrogen i per cobrir altres necessitats derivades del procés industrial, com les refrigeracions. “S'està projectant la producció d'hidrogen *verd* a llocs amb elevat risc hídic, precisament perquè són zones amb moltes hores d'insolació, necessària per a la producció d'energia fotovoltaica destinada a la hidròlisi”, assenyala, en aquest sentit, Marina Gros Breto, coordinadora de l'Àrea d'energia i clima d'Ecologistes en Acció.

Un informe de Greenpeace i la Fundació Renovables conclou que és inversemblant que els actuals gasoductes transportin hidrogen en el futur

Gros Breto enumera més riscos associats al que anomena “un mercat especulatiu entorn de l’hidrogen”. Des d’Ecologistes en Acció s’estan presentant al·legacions a alguns dels projectes, consideren que “la gran majoria no tenen fonament ni sentit”. En molts casos es preveu la injecció d’hidrogen a la xarxa gasista barrejada amb metà, un modus operandi que en redueix l’eficiència i limita l’ús en l’àmbit industrial. L’activista mediambiental també assenyala que l’hidrogen emprat en la fabricació de fertilitzants és un error i creu que s’ha d’apostar per una “transformació del sistema alimentari basada en l’agricultura ecològica”.

ENAGÁS, ENDESA, IBERDROLA I REPSOL INFLEN EL GLOBUS
La desconfiança més gran amb les bondats de les qui qüestionen aquest sistema de combustible prové del fet que empreses com Enagás, Endesa, Iberdrola o Repsol en siguin les promotores. “Els diners de la Unió Europea destinats a la transició energètica estan servint per mantenir el finançament de les companyies petrolieres. Davant les dificultats del mercat, aquestes transnacionals asseguren el seu rendiment amb diners públics, amb l’agreujant que no abandonen ni el gas ni el petroli”, manifesta Miguel Pajares, llicenciat en Ciències Biològiques, doctor en Antropologia Social per la Universitat de Barcelona i autor del llibre *Bla, bla, bla. El mite del capitalisme ecològic* (Raig Verd, 2023).

En la mateixa línia s’expressa Paco Del Pozo, responsable de la campanya contra els combustibles fòssils de Greenpeace. “La indústria petrolera i gasista prova de salvar les seves infraestructures de gasoductes i refineries, fent-les encaixar amb el model de producció i transport de l’hidrogen. Pretenen que la descarbonització es faci sota el seu control i no en una línia de descentralització i democratització de la producció i el consum”, assevera. Aquest activista reconeix que el full de ruta del govern espanyol, en la línia del mateix Grup Intergovernamental sobre el Canvi Climàtic de les Nacions Unides, assenyala que l’hidrogen verd ha de tenir un rol en la reducció d’emissions de gasos d’efecte hivernacle, però que les petrolieres, amb aquesta excusa, “ho multipliquen per cent, ho repliquen a la seva voluntat perquè és un model de negoci molt similar al del gas o del petroli”. Alhora, adverteix un major risc en la seguretat: “És un gas que pren sense flama, és tremendament volàtil i es perdria molt hidrogen en les xarxes capil·lars de les ciutats”. A més, Del Pozo desmenteix un dels mantes més recurrents sobre aquesta font energètica quan sentència que “té un cert impacte climàtic, no comparable al del CO₂, però quan es crema genera emissions”.

Josep Nualart, investigador de l’Observatori del Deute en la Globalització (ODG), considera que estem començant la casa per la teulada. “No estan identificades les necessitats de consum d’hidrogen. El que proposa Enagás [avui gestora del sistema de transport de gas natural a l’Estat espanyol] és produir, distribuir i emmagatzemar, però no sabem qui i on es consumirà. El projecte de xarxa troncal de distribució i la canalització submarina que ha d’unir els ports de Barcelona i Marsella respon més als interessos econòmics de les energètiques que a les necessitats de consum”, alerta. L’ODG ha emprès un treball de camp a les instal·lacions de les petrolieres Petronor (a Biscaia) i Repsol (a Tarragona) per detectar-hi els impactes reals de l’arribada de l’hidrogen als grans centres industrials i alhora contactar amb els moviments ciutadans que s’hi oposen. Des de la plataforma Cel Net (de la vall del Francolí) temen que aquesta “revolució verda” comporti “una perpetuació del model de negoci de Repsol” i dels seus impactes a la població del Camp.

Ecologistes en Acció, plataforma mediambientalista que també ha participat en aquest treball sobre el terreny, s’ha detectat “manca d’informació a escala local” i que aquesta es limita a “grans anuncis promocionals de les empreses que aconseguixen una bona acollida d’administracions locals o autonòmiques, sense cap certificació que els projectes es faran. És una mena de globus sonda”, detalla Marina Gros Breto. “És molt significatiu ►

Les empreses petrolieres pretenen adaptar les seves instal·lacions, com British Petroleum de Castelló (la Plana Alta), a la producció i consum d'hidrogen 'verd'

► veure en quines mans està la propietat intel·lectual d'aquests projectes. En lloc d'impulsar-lo des del sector públic, de desenvolupar petits projectes locals per cobrir necessitats en aquest àmbit, s'està creant una gran xarxa de distribució pagada per les consumidores locals que s'endurà l'hidrogen a Alemanya. Són autèntiques pràctiques extractivistes intraeuropees", conclou.

INEFICIENT PER AL CONSUM DOMÈSTIC

Des de l'entorn de la investigació i la recerca s'atorguen un paper a les possibilitats de l'hidrogen *verd* com a font energètica de futur, però molt més limitat del que publiciten les empreses promotores. "No ens hi oposem, però cal saber que serà la cicereta del *mix* energètic en la transició, no la seva base. Serà un bé molt escàs i s'haurà de fer servir només en alguns processos vitals que no es poden descarbonitzar per altres vies", preveu Paco Del Pozo, de Greenpeace. "Per al transport en cotxe particular no serà eficient ni segur; en canvi, ho podria ser per al transport marítim", matisa Marina Gros, qui insisteix en el fet que cal posar el focus en un canvi total de la nostra forma de viure i de transportar mercaderies. "No ens equivoquem, si no reduïm dràsticament el consum i desenvolupem economies més localitzades basades en la mobilitat ferroviària no solucionarem el problema energètic", assevera.

"Els defensors de l'hidrogen afirmen que es podria enviar a les cases particulars, però les conduccions actuals no serveixen, perquè les seves molècules són minúscules i s'escapen per les parets de les canonades. S'haurien de substituir totes les instal·lacions, cremadors i calderes", especifica Miguel Pajares,

qui considera obvi que "ens estan mentint" en aquest aspecte. En el cas de Catalunya i el País Valencià, tot el traçat de canonades de l'antic projecte Midcat, que es va soterrar al llarg de desenes de quilòmetres entre Alacant i Hostalric, quedarà obsolet i inservible. En paral·lel, s'haurà d'excavar una nova rasa per ubicar-hi canonades d'última generació adaptades a evitar fuites de les molècules d'hidrogen. Aquest nou traçat s'haurà de connectar el port de Barcelona.

En l'actualitat, l'hidrogen es fa servir a la indústria de l'acer, del vidre o dels fertilitzants, per posar-ne alguns exemples. Però no es produeix mitjançant electricitat generada amb molins de vent o plaques solars, sinó amb la crema de metà. Més d'un 90% de l'hidrogen mundial es produeix amb procediments climàticament bruts, amb el resultat d'importantes emissions de gasos d'escalfament global. Si es construeixen gasoductes adaptats a aquest gas amb fons de la Unió Europea destinats a la transició energètica, qui garanteix que per aquestes canalitzacions no es faci circular hidrogen d'alt impacte en emissions de CO₂? És una de les preguntes que es fan algunes veus expertes amb relació a l'hidroducte BarMar del corredor H2Med que ha de connectar Barcelona i Marsella. Impulsat pel govern català, ha rebut el vistiplau polític de Portugal, Alemanya i l'Estat francès i ha estat inclòs entre els Projectes d'Interès Comú de la Comissió Europea, decisió pendent de ser ratificada per l'Eurocambra de Brussel·les i que obriria la porta al finançament comunitari.

L'hidrogen només pot ser verd si es produeix amb energia 100% verda. En l'actualitat, la producció sumada dels parcs eòlics i fotovoltaics en funcionament a l'Estat espanyol, que

El gasoducte Midcat, que es va soterrar entre Alacant i Hostalric (la Selva), quedarà obsolet i s'haurà de substituir per canonades adaptades per prevenir fuites d'hidrogen

ocupen una superfície de milers d'hectàrees de terrenys agrícoles i forestals, és de 43 gigawatts de potència (GW). Segons les previsions de l'actual conseller delegat d'Enagás, Arturo Gonzalo Aizpiri, caldrien uns altres 40 GW addicionals d'electricitat provinent de les renovables per alimentar els electroïtzadors necessaris per fabricar l'hidrogen que circularia des de Barcelona en direcció a Alemanya. Si no es desplega aquest enorme creixement, hi ha perill real de "canibalitzar" les renovables per les necessitats de l'hidrogen, alerten diverses de les expertes consultades.

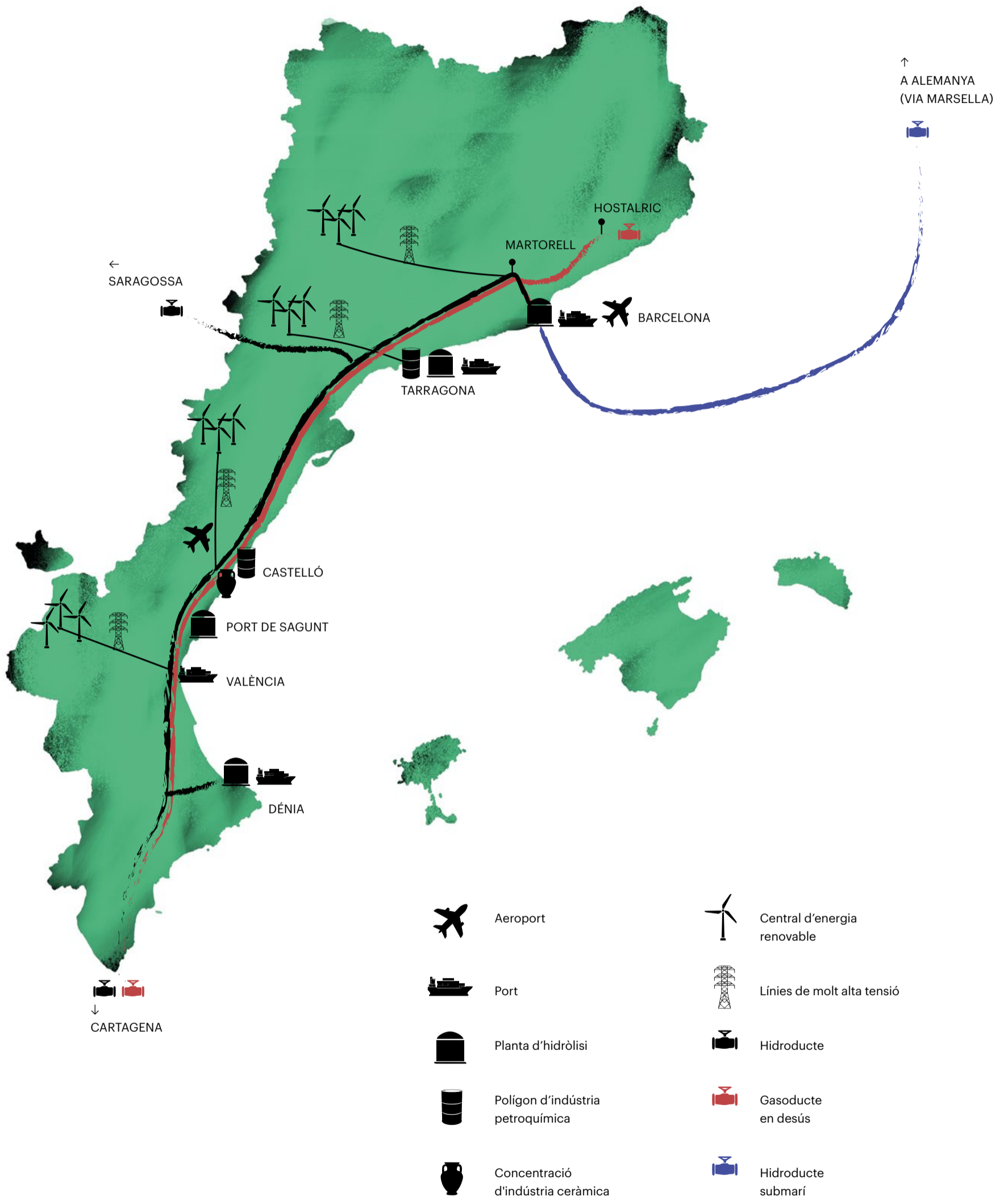
DEVORAR LES RENOVABLES PER FER HIDROGEN

"Plantejar megaprojectes sense la certesa que seran operativament utilitzats és un error que incrementarà la pressió per a la transició energètica i que pot acabar convertint l'hidroducte en una infraestructura fallida, com ja ha passat amb les regasificadores, les autopistes radials o el sistema d'emmagatzematge Castor", s'adverteix des de Greenpeace. "La intenció de convertir l'Estat espanyol en un dels principals productors i exportadors d'hidrogen és un error, fruit d'un somni megalòtic i de la necessitat de mantenir l'estatus de les companyies gasistes i d'Enagás, que ha oblidat la seva funció pública com a gestor del sistema i només prioritza engrèixar ingressos i dividends", rebla l'informe "Desmuntant l'hidrogen H2Med".

Marina Gros Breto, d'Ecologistes en Acció, es pregunta per què no ho fem a l'inrevés i traslladem les indústries que poden funcionar amb hidrogen als territoris on hi ha molins de vent i centrals fotovoltaïques, en comptes de moure grans

quantitats d'electricitat amb línies de molt alta tensió i grans volums de combustible amb canonades submarines. "Aquesta opció, ben dimensionada i estudiant-la cas per cas, podria ser un bon canvi de model. Revitalitzaria l'economia de certes comarques despoblades del que anomenem 'Espanya buidada', zones que han estat víctimes de processos extractivistes", proposa la investigadora i activista.

Miguel Pajares està d'acord en el fet que calen propostes més innovadores i ambicioses, i que l'única alternativa real és replantejar-se el sistema econòmic. "Amb el decreixement podríem reduir de manera significativa la despesa energètica, i és aleshores quan s'obriria la possibilitat que en tinguéssim prou amb les renovables. Amb la situació actual no podem reemplaçar amb renovables el 82% de l'energia mundial que prové dels combustibles fòssils", assegura convençut. "Ens cal un altre model de societat que elimini el consum sumptuari, el consum dels rics i amb producció de proximitat per reduir el transport; un canvi radical, unes polítiques públiques dirigides a la transició real del sistema", afegeix, tot descartant que es pugui fer cap transició energètica si es manté la política d'abordatge del canvi climàtic dels governs actuals basada "en el dogma del creixement econòmic". Pajares se suma a les veus d'alarma quan constata que "no queda molt de temps", però manté l'esperança quan veu la quantitat de representants de la comunitat científica i joves que es manifesten. "Podem veure canvis més dràstics els pròxims anys, cada cop es parla més de decreixement, una paraula que fa uns anys semblava de bojos i ara ja no. És l'oportunitat que tenim, cal confiar-hi i cal treballar en aquest sentit", conclou. ●

Senyals d'alerta a peu de terra

La quantitat de recursos que exigeix la generació d'hidrogen 'verd' desperta preocupació en zones ja afectades per l'expansionisme de la producció eòlica i fotovoltaica i amb escassetat d'aigua

TEXT: GIUSEPPE SAVINO

La proposta de l'hidrogen com a solució energètica ha generat un mar d'interrogants i crítiques. L'últim informe del Grup Intergovernamental d'Experts sobre el Canvi Climàtic del Ministeri de la Transició Ecològica espanyol (IPCC) confirma que la tecnologia de l'hidrogen encara navega en aigües incertes, per les inversions astronòmiques necessàries perquè siga una opció viable. I aquest escenari comença a alertar algunes plataformes locals de defensa del territori, preocupada pels efectes que pugua tenir en els seus entorns. "Les promeses allisonadores de l'hidrogen verd, subvencionat per ajuts europeus i altres fonts de finançament, es veuen confrontades ara amb els sacrificis palpables de conquerir extensions rurals i boscos per generar l'electricitat destinada a la producció d'hidrogen", assenyala Jordi Marín, membre de la Coordinadora d'Entitats del Maestrat.

La gran quantitat d'aigua que faria falta per a produir l'hidrogen anomenat *verd* genera també molts interrogants en alguns llocs de Catalunya i el País Valencià, amb alta pressió hí-

drica. A les comarques de Castelló, la petroliera British Petroleum (BP) hi vol instal·lar una planta electrolitzadora. En la seua pàgina web, el grup britànic anuncia que té com a objectiu la generació de 31.200 tones d'hidrogen anuals, equivalent a 1,87 hm³ d'aigua per al 2027. Amb una capacitat de producció de 2 GW en el moment de finalització del projecte, la productivitat es multiplicaria per deu, ascendint a 18,7 hm³. Per a contextualitzar, en termes de consum, es pot equiparar amb el subministrament anual a la ciutat de Castelló, que se situa en 16,8 hm³. "Igual que amb les renovables, es pretén implantar instal·lacions industrials sobre terrenys fèrtils, que d'aquesta forma es van perdent. Les primeres capes de sòl mediterrani es caracteritzen per ser molt riques, però al mateix temps molt fràgils", relata Rosa Mas, activista de Rebel·lió Científica.

"L'ús de l'hidrogen verd com a vector d'energia planteja un problema de democràcia. Nosaltres apostem per la necessitat de prendre decisions, com la ubicació de les plantes, per mitjà d'assemblees ciutadanes, a ser possible, establertes de manera permanent, que determinen

si volen o no aquestes estructures", recalca Alejandro Gaita, treballador a l'Institut de Ciència Molecular de la Universitat de València i activista de Rebel·lió Científica. Això posa en relleu la necessitat imperiosa de la participació ciutadana i la consideració detinguda dels impactes locals i globals en la planificació d'aquesta transició energètica farcida d'incerteses. ●

British Petroleum projecta una planta a Castelló per a produir 31.200 tones d'hidrogen anuals

Publicitat

La Directa utilitza els serveis de

foli verd

gràfiques

foliverd.net
foli@foliverd.net
C. de la Llibertat 44,
Gràcia, 08012
Barcelona

Benvingudes a la comunitat del llibre crític

Fes-te sòcia de la llibreria crítica
La Repartidora des de 50€/curs

Descomptes · Llibres gratis · Assemblea anual de sòcies

C/Reverend Rafael Tramoyeres 8 baix
Benimaclot - València
960 83 56 13 - larepartidora.org

LA REPARTIDORA

ger

ENTITAT CULTURAL I ESPORTIVA

C/ del PI 25. Ribes. (Garraf). Països Catalans
08810. Tlf: 93 896 12 00. ger@mesvilaweb.com

...aquest estiu posem la directa amb la nova web
www.entitatger.cat

Gas a fons per esprémer Àfrica

TEXT: GIUSEPPE SAVINO

FOTOGRAFIA: VICTOR SERRI I MARIA CONILL

La dinàmica extractivista del Sud Global com a subministrador del Nord es reproduïx amb projectes europeus vinculats a l'hidrogen 'verd', en països com Namíbia, el Marroc o Algèria

D'un temps ençà, l'hidrogen despunta com a protagonista indiscutible en les converses europees sobre la transició energètica. Amb l'objectiu declarat de reduir la dependència del gas natural rus, s'hi posen moltes expectatives i les narratives institucionals sobre el futur d'aquest nou generador energètic no escatimen optimisme. Malgrat la previsió d'un mercat global que beneficiarà tant als països productors com als consumidors, tots els moviments que fins ara s'han fet apunten a repetir la història d'un Sud Global subministrant recursos al Nord Global a canvi de promeses d'inversions, ocupació i tecnologia.

NAMÍBIA, HIDRÒLISI AL DESERT

Amb 15.000 veïnes, Lüderitz, a primera vista, és una localitat tranquil·la al cor del desert namibià, entre la sorra i les ones de l'oceà Atlàntic. Les empremses de l'explorador i empresari Adolf Lüderitz, que va adquirir aquest territori en 1883, es manifesten a través de l'arquitectura, una reminiscència de ciutats bavareses amb un toc teutònic. En novembre del 2021 un consorci d'empreses sud-africanes i alemanyes, Hypen Hydrogen Energy, va guanyar la licitació per transformar aquesta part de Namíbia en una de les majors zones productives d'hidrogen verd del món. El projecte preveu la construcció d'instal·lacions en terrenys que formen part del parc nacional de Tsau Khaeb, a poca distància de la costa, que haurien d'estar ben connectades amb Lüderitz, una ubicació estratègica entre les rutes marítimes i els corredors terrestres de l'Àfrica austral. El cor del projecte resideix en la transformació de la ciutat en un centre energètic, impulsat per una central elèctrica de 5 gigawatts que utilitzaria principalment energia eòlica i solar. Hypen Hydrogen Energy

és fruit de la fusió entre les empreses Enertrag i Nicholas Holdings Limited. La primera és una companyia d'origen alemany del sector de l'energia renovable, mentre que la segona, registrada a les illes Verges Britàniques, és el braç financer d'aquesta associació; el seu home fort és l'inversor sud-africà Brian Myerson. Aquesta iniciativa ha de representar una transformació radical per a Lüderitz, amb promeses de generació de 3 gigawatts a través de l'electròlisi i la producció anual de 300.000 tones d'hidrogen verd. Però el projecte planteja interrogants sobre la participació de la comunitat i l'impacte en la indústria pesquera, element essencial en l'economia de la localitat.

La gran quantitat d'aigua que fa falta per generar hidrogen verd posa una pressió enorme sobre els recursos hídrics en zones àrides com Namíbia. Malgrat els intents dels sectors defensors de l'ús del gas diatòmic com a font energètica d'argumentar que es podran usar dessalinitzadores per a aprofitar l'aigua del mar, aquesta alternativa també té les seues complicacions. La dessalinització, a més de l'impacte que causa en els ecosistemes marins, allibera salmorra i altres substàncies tòxiques al mar, amb conseqüències per a la població local, especialment les dedicades a la pesca. Un altre gran obstacle per a la producció d'hidrogen és la necessitat de grans extensions per a la instal·lació de parcs solars i eòlics. Aquesta demanda territorial no només pot provocar la degradació d'hàbitats naturals, sinó també generar un impacte entre les comunitats que històricament han fet ús de les terres afectades.

“La realitat és que, al marge del discurs esperançador sobre l'hidrogen verd, ens trobem davant d'una situació en què la implementació d'aquesta tecnologia pot tenir impac-

tes significatius en el medi ambient i les dinàmiques locals”, afirma Tobias Kalt, investigador en el camp de l'Ecologia Política a la Universitat d'Hamburg. Tanmateix, cal destacar que l'hidrogen verd es vincula, en molts casos, als combustibles fòssils, plantejant qüestions de pes. El govern de Namíbia té la intenció d'adquirir un 24% de participació en el projecte de la Hypen Hydrogen Energy i es planteja finançar-la, entre altres estratègies, amb l'explotació dels recursos de petroli i gas presents al seu territori, una aposta que comportaria nous efectes ambientals associats. “Malgrat els compromisos de descarbonització que s'havien pres per part de la UE, és evident que, en aquest context, l'hidrogen, com a solució, és pur *greenwashing* [rentada d'imatge verda]”, adverteix Elena Gerebizza, investigadora i activista de ReCommon, una organització que es dedica a promoure campanyes contra l'expansió dels combustibles fòssils i les infraestructures a gran escala.

ALEMANYA MIRA AL DESERT

Fa temps que s'especula sobre el potencial del desert nord-africà del Sàhara per generar grans quantitats d'energia renovable, aprofitant el seu clima àrid i les àmplies extensions de terra no cultivable. L'any 2009, un consorci d'empreses i institucions financeres europees, encapçalades per Alemanya, va engegar Desertec, un projecte que buscava subministrar a Europa electricitat generada per parcs eòlics a la regió, tot argumentant que només una petita porció del desert podria abastir el 15% de les necessitats elèctriques europees, mitjançant línies d'alta tensió per a la transmissió de corrent continu. No obstant això, l'esperança en Desertec es va desinflar davant les crítiques pels costos astronòmics del projecte i les seues connotacions neocolonials. ►

► Després d'un intent de revifar-lo amb la marca Desertec 2.0., amb més èmfasi en el mercat local d'energies renovables, el projecte ha acabat com a Desertec 3.0., amb l'objectiu de satisfer la demanda europea d'hidrogen, sempre presentat com una alternativa "neta" als combustibles fòssils.

"La meua investigació al voltant de la transició energètica a la regió es va iniciar entre el 2014 i el 2015, i hi vaig identificar de seguida els patrons recurrents de desposseïment, espoli, acaparament de terres i privatització de projectes, fins i tot dins del marc de les energies renovables, amb iniciatives que van començar al Marroc i es van estendre cap a Tunísia", relata Hamza Hamouchene, investigador i coordinador del programa per al Nord d'Àfrica del Transnational Institute (TNI). A principis de 2020, en plena pandèmia, la iniciativa Desertec va modificar el seu relat per centrar-lo en l'hidrogen *verd* i va situar-se al capdavant de la maniobra estratègica europea en aquest àmbit. Des de Berlín s'han contactat les autoritats del Marroc i d'Egipte per a projectar infraestructures de producció de "combustible descarbonitzat", generat a partir d'energies renovables per a l'exportació a Europa i està explorant també altres països d'Àfrica i de l'Amèrica del Sud amb un potencial semblant, especialment idonis per a la producció del gas inodor. "La visió d'aquests projectes europeus al nord d'Àfrica persegueix el manteniment de les relacions basades en l'explotació i les lògiques neocolonials d'Europa vers la regió", destaca Hamouchene. A més, la reconciliació diplomàtica d'Alemanya amb el Marroc també té la seua derivada geopolítica, i és que coincidint amb l'aterratge del projecte, el govern de Berlín ha retirat el seu suport històric a la independència del Sàhara Occidental.

Un altre exemple en aquest sentit és el de la central solar d'Ouarzazate, que va entrar en funcionament l'any 2016. Aquesta planta marroquina, que ocupa una extensió de 3.000 hectàrees, no ha contribuït al benestar de la població nadiua de pastores amazigues, ja agreujades d'inici perquè les seues terres van ser utilitzades sense el seu consentiment

per instal·lar el parc solar. A més, el deute de 9.000 milions de dòlars relacionat amb préstecs del Banc Mundial, el Banc Europeu d'Inversions i d'altres grups financers que va fer possible la construcció és finançat amb avals del govern marroquí, la qual cosa suposa potencialment més deute públic en un país que ja està carregat d'obligacions financeres. El projecte, impulsat mitjançant una iniciativa publicoprivada ha registrat, des de la seua posada en marxa, un dèficit anual d'uns 80 milions d'euros, que es cobreix amb les arques públiques.

El consorci Desertec 3.0, liderat per Alemanya, explora aliances per a convertir la regió del Sàhara en el primer productor mundial de "combustible descarbonitzat"

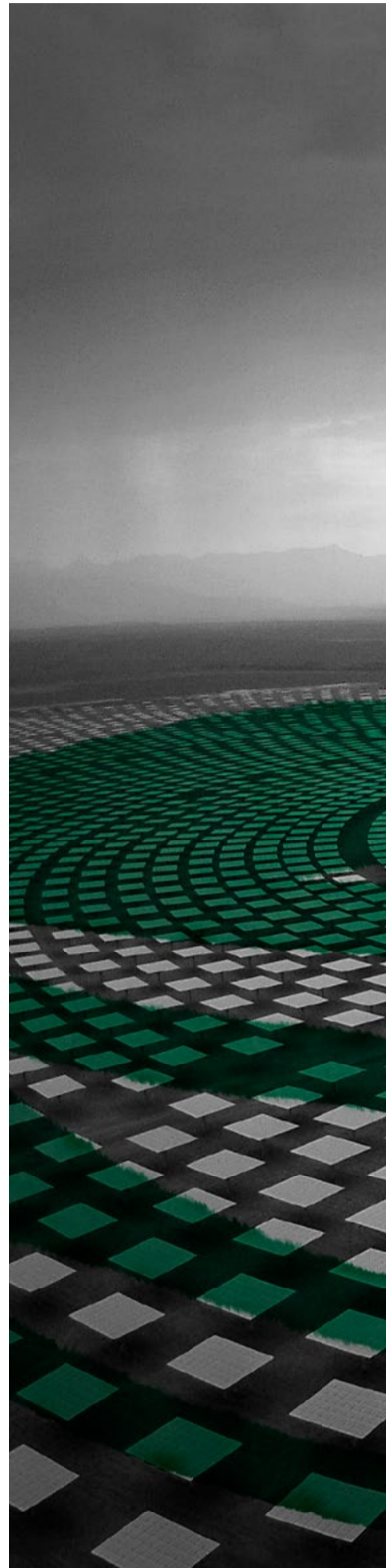
Finalment, la planta d'Ouarzazate fa servir energia tèrmica concentrada (CSP), que requereix un ús extensiu d'aigua per refredar el sistema i netejar les plaques solars. Una aigua que arriba després de ser sostreta de l'ús potable i agrícola.

L'interès d'Alemanya per l'hidrogen *verd* s'estén per mitjà d'associacions estratègiques amb altres països europeus. Un projecte que destaca en aquesta línia és el corredor SouthH2, una colossal canonada d'hidrogen que abraçaria una extensió de 3.300 quilòmetres que unirien Algèria amb Itàlia, Àustria i, finalment, sòl alemany i els mercats de l'Europa central. Amb aquesta visió de futur, el corredor SouthH2 s'aprofitaria d'una xarxa de gestió sofisticada amb la participació de quatre operadores del gas fòssil: les companyies austríaques GCA i TAG, l'alemanya Bayernets i la italiana Snam. Aquesta aliança estratègica assegura que podria aprofitar més del 70% de la xarxa de gasoductes ja existent. L'impacte de transportar l'hidrogen va més enllà del simple desplaçament de gas, perquè aquesta operació implicaria una triplicació de la potència ener-

gètica necessària. Segons una recerca de ReCommon, si considerem la substitució del gas per electricitat, les centrals elèctriques destinades a generar l'energia requerida per moure l'hidrogen, des d'Algèria a Itàlia, consumirien aproximadament uns 20 gigawatts d'energia renovable, xifra que representa quasi la totalitat de l'energia renovable actualment produïda a Itàlia.

LA TIRANIA DEL 'CONEIXEMENT'
Més enllà de les disparitats materials, la transició cap a l'hidrogen *verd* perpetua injustícies epistèmiques. La investigació científica fonamental i la recerca política sobre el clima i l'ener-

La planta solar d'Ouarzazate (el Marroc), en funcionament des del 2016, amb 3.000 hectàrees d'extensió, és un dels primers exemples implantats que conceben el nord d'Àfrica com a gran productor mundial d'energies 'netes'

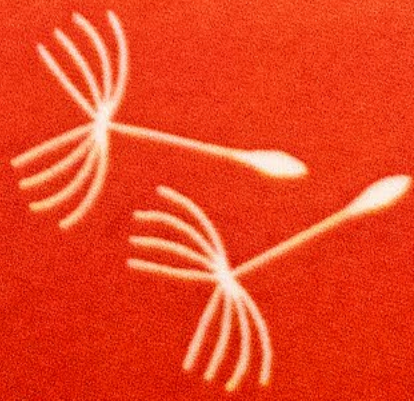
gia estan marcades per una infrarepresentació de les ciències socials i per pràctiques predominants de generació de coneixement en espais exclusius dominats principalment per comunitats del Nord Global. Aquestes geografies desiguals donen lloc a una manca de diversitat, excloent les perspectives de dones, persones del col·lectiu queer i veus acadèmiques del Sud Global, així com diverses cultures de producció de coneixement. Encara que la transició cap a aquest nou vector energètic es trobe en una fase inicial, les desigualtats cognoscitives ja es manifesten també en la generació de mapes que destaquen

el potencial de producció d'hidrogen *verd* que se centren sobretot a identificar els països amb el potencial de producció a més baix cost, sense abordar altres impactes col·laterals. És una dinàmica que contribueix a una visió parcial i desigual de la recerca, amb un excés d'èmfasi en la tecnociència i una manca de crítica sobre les conseqüències socials, econòmiques i ambientals.

“Això no implica que la versió *verda* d'aquest gas haja de quedar exclosa com a element estratègic d'una evolució cap a energies més sostenibles, perquè seria enganyós prescindir-ne en una transició amb baixes

emissions de carboni”, recalca Tobias Kalt. Tanmateix, si els països del Sud Global emergeixen com a destacats productors d'aquest vector energètic per a la transició europea, aquest canvi no pot ser observat de manera aïllada de les desigualtats globals, les històries colonials d'opressió antigues i noves i les jerarquies del coneixement. La recerca crítica sobre aquesta transició global és essencial per a prevenir la reproducció de desigualtats globals i desequilibris de poder, anticipar i evitar problemes i conflictes en la seua implementació, i obrir el camí cap a una transició globalment justa i socialment equitativa. ●

Sobiranies

SEMBRA
LLIBRES

SEMBRA
LLIBRES

SEMBRA
LLIBRES

SEMBRA
LLIBRES

SEMBRA
LLIBRES

LECTURES QUE GERMINEN

TEXT: **VÍCTOR CAMARASA**

FOTOGRAFIA: **VÍCTOR SERRI**

El projecte cooperatiu Sembra Llibres celebra enguany deu anys de vida editorial, de difusió del pensament crític, especialment entre infants i joves, i d'aposta exclusiva pel català, des del barri valencià de Benimaclet

Qualsevol que s'haja passejat pels carrers de Benimaclet un matí de faena sap que darrere de les persianes metàl·liques d'aquest barri de València s'arreceren tota mena d'activitats. Tallers, botigues, forns, bars... I llibreries, també. Llocs coneguts, oberts i públics, dels quals el veïnat s'apropia i utilitza amb més o menys freqüència. Una d'aquestes persianes metàl·liques, potser més inadvertida que les altres, allotja l'oficina d'un projecte que fa una dècada que treballa per bastir l'imaginari polític i narratiu de la gent que llegeix en català. Una fàbrica de mots, una guerrilla de la lletra impresa que avança amb convicció per transformar el món a través de la lectura. És Sembra Llibres, cooperativa editorial que acaba de complir deu anys de vida d'un catàleg que no para de créixer i que ja supera el centenar de títols.

Les obres que publica Sembra, que les editores anomenen afectuosament "llavors", han completat al llarg dels anys un ventall ampli que combina l'assaig polític, la narrativa, la biografia i l'àlbum il·lustrat tot partint d'una idea inicial: desdibuixar la línia que separa les categories de lectura "juvenil" i lectura "adulta". Permetre, en resum, que siga el públic qui trie sense un topall d'edat que molt sovint allunya de la possibilitat de gaudir d'una bona història. Aquesta ambició, combinada amb la cura estètica per mirar de fer atractives cadascuna de les cobertes, van fer que l'arribada de les primeres llavors a les prestatgeries de les llibreries no passara desapercebuda.

DARRERE DEL QUE ES VEU AL PAPER

Tal com explica l'editora Mercè Pérez, "un dels compromisos principals que tenim és portar els valors del cooperativisme a cada baula del circuit lector. Estar en correlació amb les lectures, les seues necessitats crítiques i els seus interessos literaris. Treballar braç a braç amb les llibreteres i involucrar-nos com a projecte en la vida política. Mantenir un diàleg constant amb les lluites emergents". Per això l'equip de l'editorial ha aprofitat totes les edicions de la Fira del Llibre de València, de la Setmana del Llibre en Català de Barcelona i de la festa de Sant Jordi per a muntar una parada a peu de carrer i alimentar aquesta retroalimentació. El món de la cultura no és un camí senzill, sobretot quan es recorre des de les llengües minoritzades, buscant veus inèdites i fugint dels cànons. I és justament gràcies a aquesta xarxa que el projecte independent i cooperatiu ha pogut superar entrebancs en col·lectivitat, acumular sabers i experiències.

Des dels inicis, els títols de Sembra Llibres han abastat un generós repertori i un ventall temàtic que abraça els interessos de tot el repertori de parla catalana sense abandonar la vinculació amb la realitat valenciana. Aquest catàleg es categoritza

en diverses col·leccions, algunes de les quals, segons explica l'equip impulsor de la cooperativa, han anat sorgint amb els anys i amb les necessitats que anava detectant.

Ja en 2014, l'editorial s'encetava amb una col·lecció de narrativa que era -i és- el distintiu principal del projecte. En aquest àmbit, l'editorial ha publicat tant autores de parla catalana com traduccions de veus emergents d'arreu del món. Així, hi trobem títols d'autories de renom internacional, com *Benvolgut imbècil* (2023) o la trilogia *Vernon Subutex* (2016) de Virginie Despentes; però també d'altres, de firmes no tan notòries als Països Catalans, i que Sembra va decidir reivindicar i compartir amb el públic, com ara *Coconut* (2020), de Kopano Matlwa, o *Latituds de l'enyor* (2021), de Shubhangi Swarup. Aquestes traduccions permeten atresorar referents d'enllà de les nostres fronteres, enriquir-nos d'altres marcs estètics i créixer políticament, però no per això s'han deixat de banda els treballs d'autores en llengua catalana contemporànies, com Muriel Villanueva o Laia Asso, o algun de més clàssic, com Manuel de Pedrolo.

POSAR BASES I TRENCAR BARRERES

La centralitat del pensament crític en el full de ruta de l'editorial es fa palesa en les diverses col·leccions de no-ficció, que tenen una clara pretensió formadora i divulgativa. Així, la sèrie Bàsics acull títols com *Palestina. Una història essencial* (2020), de Jorge Ramos Tolosa, o *Venim de lluny. Història del feminisme al País Valencià* (2022), d'Andrea Aguilar, Carme Bernat, Gemma Martínez i Laura Bellver. Segons la gent de l'editorial, aquests "bàsics" són manuals de supervivència, obres senzilles i entenedores que permeten a qui llig endinsar-se en un tema concret i actual de la mà d'especialistes en la matèria. Són exemples de com els llibres ajuden a entendre millor totes les lluites que travessen la realitat social en què ens movem.

Amb els anys, s'ha apostat per la literatura juvenil amb l'obertura d'una nova col·lecció, Llavors, que aplega autories que aporten a les lectores més joves un espai per a la reflexió i un bon marc ètic per mitjà de la narrativa, com l'autor afroamericà Jason Reynolds, que ha esdevingut un dels punts forts del catàleg.

Però el segell compta també amb una col·lecció d'àlbums il·lustrats, una finestra que convida a canviar de codi i a trencar les barreres d'edat i de llenguatges narratius i que vindica la il·lustració -i, en definitiva, de les arts plàstiques- com a transmissora d'emocions.

L'any 2021, la cooperativa Sembra va començar a editar la revista *Llavors*, una publicació de distribució totalment gratuïta que té dos objectius bàsics: aprofundir en les lectures que publica l'editorial i difondre llibreries i altres projectes vinculats a l'economia social i solidària. Així, en la publicació

En 2021, la cooperativa va posar en marxa la revista 'Llavors', publicació gratuïta que difon les seues novetats i també fa d'altaveu de llibreries i altres projectes de l'economia social i solidària

L'equip editor anomena afectuosament "llavors" a les obres que s'han publicat al llarg d'aquests deu anys amb el segell

podem trobar entrevistes a les autores, però també reportatges sobre espais i propostes de referència dins de l'àmbit literari o dels moviments socials. Una revista que busca "fer xarxa i enfrontar-nos en col·lectiu als temps actuals", assegura el seu equip impulsor.

Des del col·lectiu s'assenyala, un altre moment molt rellevant per a Sembra Llibres: la seua incorporació a l'associació d'editorials independents Llegir en Català, que s'encarrega de promoure la feina de les editorials sòcies. Samuel Fenollosa, cooperativista de Sembra Llibres, explica que "aquesta xarxa ha esdevingut un vincle necessari amb el món editorial català i ha fet possible una manera de treballar en què es poden compartir les forces i les experiències, a l'estil del tornallom agrícola que tant es reivindica ací a l'Horta Nord. No tindria sentit ser una cooperativa només de portes endins. No és lògic aïllar-se d'altres projectes que comparteixen tantes coses amb nosaltres i, al remat, en són ben poques les editorials independents, és a dir, que no pertanyen a les dues grans multinacionals del llibre".

Actualment, el projecte llança, pel cap baix, una dotzena de títols a l'any, un volum de treball considerable, que podria induir a pensar que darrere d'aquella persiana de Benimaclet s'hi concentra cada dia una munió de treballadores del camp de l'edició i la correcció de textos. Però no és així. L'equip de Sembra està format per tan sols tres persones. Un dels fundadors de la cooperativa és Xavi Sarrià. L'autor i músic s'ocupa de la imatge de l'editorial i de les qüestions artístiques, una àrea molt rellevant al segell perquè la línia gràfica de cadascuna de les edicions és possiblement la millor carta de presentació del seu catàleg.

Fenollosa és l'encarregat de les tasques de comunicació i promoció i de l'àrea de didàctica. Amb els anys, les *llavors* han arribat a milers de lectores d'arreu dels territoris catalanoparlants i això no ha passat desapercebut per al professorat. Per això és necessària la figura d'una especialista en pedagogia que oriente i aconselle les docents que acudeixen a l'editorial a la recerca de llibres per al seu alumnat.

Al seu torn, Mercè Pérez exerceix de directora editorial i literària, és a dir, que s'ocupa de valorar tots els aspectes que fan que un text s'haja de publicar o no, de revisar-ne el contingut i aconsellar l'autora a l'hora de reorientar-lo i de contactar amb una sèrie de professionals que traduiran (si cal), corregiran, maquetaran i imprimiran cada text per a convertir-lo en llibre.

Totes tres es coordinen per a enfortir juntes el projecte que, amb els anys, ha esdevingut tot un referent, sobretot en l'àmbit de la literatura infantil i juvenil al País Valencià. Les edicions que entren pels ulls i les narratives amb un tarannà crític i reflexiu distingeixen fàcilment Sembra Llibres d'altres projectes editors, i no és estrany trobar-les en bona part de les prestatgeries específiques per a les franges d'edat primerenques.

DEU ANYS DE SEMBRA, CENT ANYS D'ESTELLÉS

La celebració dels deu anys de vida com a editorial independent arriba a Sembra en un moment de voràgine, atés que enguany se celebra el centenari del naixement de l'escriptor de Burjassot Vicent Andrés Estellés, considerat l'autor valencià més important de la modernitat, qui va renovar les bases de la poesia actual. Una celebració que no ha estat exempta de polèmica: les institucions del País Valencià han decidit rebutjar la proposta de ►

La parada de Sembra Llibres en la darrera Setmana del Llibre en Català de Barcelona

Presentació de la biografia de Vicent Torrent, fundador del grup Al Tall, un dels llançaments recents del projecte, en la seua línia de recuperar els perfils de grans figures de la cultura valenciana

► celebrar l'Any Estellés (tot i que el govern català sí que tira avant un seguit d'actes per a reivindicar la memòria de l'autor). Així, la Plataforma Cívica 100 d'Estellés ha decidit impulsar pel seu compte una programació al llarg de tot l'any en homenatge a l'autor de "M'aclame a tu".

Mercè Pérez -que va nèixer, viu i milita al mateix poble d'on era originari el poeta- comenta que "és en aquests casos que sent que els projectes com Sembra han d'estar presents. I per això estem tan contentes d'anunciar, com a aportació a aquest gran homenatge al poeta, la seua primera biografia publicada. Una peça firmada pel cantautor i dramaturg Pau Alabajos, que hem elaborat amb el vistiplau, el suport i la col·laboració de la família d'Estellés. Perquè mereix que se'l reconega d'una manera popular i a través de la seua gent".

En aquesta mena de projectes s'evidencia com l'economia social i solidària està al servei dels moviments socials i sovint cobreix necessitats que les institucions, lluny d'assegurar-les, intenten bloquejar. Per això, Pérez destaca que "un dels propòsits que Sembra Llibres afronta per als pròxims deu anys és continuar ordint aquesta xarxa de complicitats. Mantenir-se cada vegada més vinculades al sector crític de la societat que catalitza els malestars, però també les preferències, les afinitats i les necessitats que s'expressen des de cada eix de lluita".

Lluny de caure en objectius de creixement infinit, aquest moment de retrospectiva amb l'excusa de desè aniversari anima a la cooperativa a consolidar-se com a editorial, assegurar estabilitat en l'equip i en la relació amb les lectores, expliquen les seues sòcies. "També pretenem generar més lligams i ali-

ances amb altres projectes de l'economia social i solidària, per a posar en comú les forces, les experiències i els àmbits d'acció dels diferents projectes que vertebrèn el nostre territori per a assolir moviments realment transformadors i amplis", destaca Fenollosa.

Tot plegat, però, sense deixar de banda l'objectiu principal de qualsevol projecte del sector del llibre: mantenir i ampliar els índexs de lectura, en aquest cas, en català. I fer-ho sempre reiterant l'èmfasi en les generacions més joves per a aconseguir que la literatura infantil i juvenil en català tinga el prestigi que mereix i anar més enllà de la prescripció escolar. Això implica oferir lectures que puguen interessar realment al jovent, que l'interpel·len, que el situen en el seu entorn i el facen pensar.

En aquest sentit, l'editora ens explica que cal valorar la tasca de formigueta de buscar lectures transformadores dins i fora dels Països Catalans. "Per a ajudar-nos a entendre el nostre món -diu Pérez-, cal conèixer la nostra història i els nostres referents. És una tasca que hem dut a terme, per exemple, a través de la figura del Florencio Pla *la Pastora* [guerrillera del maquis i dona trans], o la biografia publicada fa poc de Vicent Torrent [fundador del grup Al Tall]".

Però no es poden imaginar nous mons si no es tenen a l'abast referents per a avaluar com poden arribar a ser les coses, i de vegades convé aguar el nas i veure a través de les narratives d'altres latituds. És justament el que l'editorial ha perseguit amb la publicació d'autores com Aleksandr Bogdànov, Ayesha Harruna Attah o Minna Salami. Deu anys de llavors triades minuciosament. ●

Publicitat

 <p>Menú del dia de dilluns a divendres de 13:00 h a 15:30 h Reserves a 93 119 06 92 ladeskomunal.coop</p>	<p>Collectiu Ronda Defensem tots els teus drets www.cronda.coop T. 932682199</p> 	<p>Assegurem compromís</p> <p>arc 40 anys cooperant per transformar www.arc.coop</p>	<p>DEIXA'T MIRAR ANUNCIA'T A LA DIRECTA!</p> <p>150.000 visites úniques mensuals al web Més de 3.500 subscriptores publicitat@directa.cat</p>
<p>una altra economia és necessària una altra forma d'estalviar ja és possible</p> <p>coop57 serveis financers ètics i solidaris www.coop57.coop</p>	<p>KAMILOSETAS MUSKARIA</p> <p>distribuidora llibertària www.nodo50.org/kamilosetas kamilosetas@nodo50.org</p>	 <p>LIBRERIA CRÍTICA DE BARRI CATÀLEG DE ROBA ESTUDIS COOPERATIUS I COMUNALS GESTORIA I ASSESSORAMENT ECONOMIES FEMINISTES</p> <p>LA CIUTAT INVISIBLE Riera d'Escuder, 38 (08028) • 932 989 947 • invisible.coop</p>	<p>Digitalització amb sobirania tecnològica</p> <p>SomNúvol .coop</p> <ul style="list-style-type: none"> Som cooperativa Som tecnològica Som programari lliure <p>hola@somnuvol.coop</p>
 <p>'Barcelona metròpoli-empresa. Crítiques pràctiques per desarmar la marca' és un llibre fet des de baix i des de les entranyes de la bèstia, que aborda les línies mestres d'un present i un futur depredador, escrit des de les pràctiques i les resistències que s'insereixen en els seus conflictes.</p>		 <p>VIRUSEDITORIAL.NET VIRUS V</p>	

'Purplewashing' científic

TEXT: **MAR RIVERA COLOMER** HISTORIADORA DE LA CIÈNCIA, CREADORA DE 'FEM CIÈNCIA?'

CRISTINA SANS PONSETI FÍSICA I DOCTORA EN HISTÒRIA DE LA CIÈNCIA, MEMBRE DE CONCIÈNCIES BARCELONA

IL·LUSTRACIONS: **ANDREA LUCIO**

INFOGRAFIA: **GERARD CASADEVALL**

Des de 2016, cada 11 de febrer se celebra el Dia Internacional de la Dona i la Nena a la Ciència. Sabem que és urgent promoure i garantir l'accés de les dones als àmbits científics –especialment masculinitzats i jerarquitzats–, però coneixem els orígens d'aquesta commemoració? Contràriament al Dia de la Dona Treballadora (8M) o al Dia de la Visibilitat Lèsbica (26A), l'11F no té un origen vinculat a la reivindicació de drets per part del mateix col·lectiu, sinó que es tracta d'una commemoració instaurada de dalt a baix. Fou proposat l'any 2015 pel Departament d'Assumptes Econòmics i Socials de l'ONU, i dissenyat conjuntament per la Royal Academy of Science International Trust –organització fundada l'any 1968 per la dinastia El-Hashemite, que regna a Jordània i ho va fer a l'Iraq i a Síria– i la República de Malta, coneguda per ser un dels quatre països d'Europa on l'avortament encara no està del tot despenalitzat. Des d'aleshores, l'11F ha centrat el focus mediàtic en la falta de dones a la ciència, però ho ha fet sempre per mitjà d'un discurs individual –reproduint un esquema basat en l'èxit meritocràtic– i a partir de la reivindicació de científiques brillants, sovint presentades de forma descontextualitzada i sense la intenció de crear una genealogia feminista. S'intenta així, únicament, revalorar el treball de les dones científiques com una aportació tan vàlida com la dels homes, sense reivindicar un canvi de paradigma real en la cultura científica. No es busca fer de la ciència un projecte més feminista, sinó que es continua l'estratègia liberal de cooptar i despolititzar les reivindicacions sorgides al moviment feminista, el que es coneix com a *purplewashing*. Les commemoracions són fonamentals per construir –que no recuperar– una memòria col·lectiva. Permeten seleccionar actores i discursos, establint el passat d'una manera intencionada. Contràriament, l'epistemologia feminista sí que ha ofert un replantejament profund del coneixement científic construït fins ara des d'una perspectiva de gènere. En comptes d'un 11F institucional, socialitzem algunes de les seves aportacions.

APROVACIÓ EXPRÉS DEL DIA INTERNACIONAL DE LA DONA I LA NENA EN LA CIÈNCIA

2015	2016
<p>17 de març L'acadèmia reial de la ciència jordana (RASIT) lidera la iniciativa, amb la princesa Nisreen El-Hashemite.</p>	<p>17 de desembre S'aprova la proposta revisada per consens, sense votació ni menció.</p>
<p>10 i 11 de febrer L'ONU i la RASIT proposen establir globalment el dia de la dona a la ciència.</p>	<p>15 d'octubre La República de Malta porta la proposta a l'Assemblea General de l'ONU.</p>
	<p>11 de febrer Celebració del primer Dia Internacional de la Dona i la Nena a la Ciència.</p>

UNA PINZELLADA D'EPISTEMOLOGIA FEMINISTA

Androcentrisme i objectivitat

El mètode científic és rigorós. Però si només l'apliquen homes, produeix un coneixement amb biaixos androcèntrics que els passen desapercebuts, perquè se situen a ells mateixos com a centre i mesura del món (subjecte universal). La filòsofa de la ciència Evelyn Fox Keller ho anomenà la 'il·lusió objectivista' de la ciència.

Ciència-no-feta

És tot aquell 'buit' de coneixement produït sistemàticament a causa d'una distribució desigual del poder, sigui ignorant algunes àrees o infrafinançant-les. En el cas d'existir, aquesta coneixença generaria un reclam per part d'un sector de la societat.

Coneixement situat

Tot coneixement és produït en un context i amb una motivació, explícita o no. Això no significa que el coneixement sigui irracional o relatiu, sinó parcial. La biòloga i filòsofa Donna Haraway utilitzà el terme per motivar la integració de coneixements diversos.

El coneixement és poder

No només és que les dones i altres identitats hagin estat excloses de ser subjectes de coneixement, és que la representació científica esbiaixada ha justificat durant molt de temps les diferents opressions en un suposat ordre natural.

Aquest article és fruit del treball col·lectiu de científiques de l'àmbit de la biologia, la química, la física i la història de la ciència.

LA CIENTÍFICA IDEAL ÉS UN RETRAT PATRIARCAL

Superheroïna

Habitualment, les científiques reivindicades es presenten amb una estètica fantasiosa i allunyada de la realitat. S'hi incorporen, a més, elements estereotipats o es mostren hiperfeminitzades.

Poc diversa

Les científiques reivindicades acostumen a ser dones heteronormatives, blanques i de classe alta. El seu paper com a mares també és sovint destacat per exaltar la combinació de la seva faceta pública i privada.

Reconeixement en camps masculins

Es reconeixen les tasques des d'un prisma capitalista i masclista, invalidant els sabers en camps històricament feminitzats –com l'artesanía, les cures o la ciència i la tecnologia de la llar.

Complexa i inaccessible

Les grans figures científiques són descrites com intel·lectes únics i anòmals, provocant la creació de referents allunyats de la quotidianitat de les nenes i reforçant una idea d'inaccessibilitat a la ciència.

Aïllada

La producció científica es valora estrictament de manera individual i no com el resultat col·lectiu d'una investigació plural. No es mostren les connexions ni genealogies i es reforça la idea de la meritocràtica.

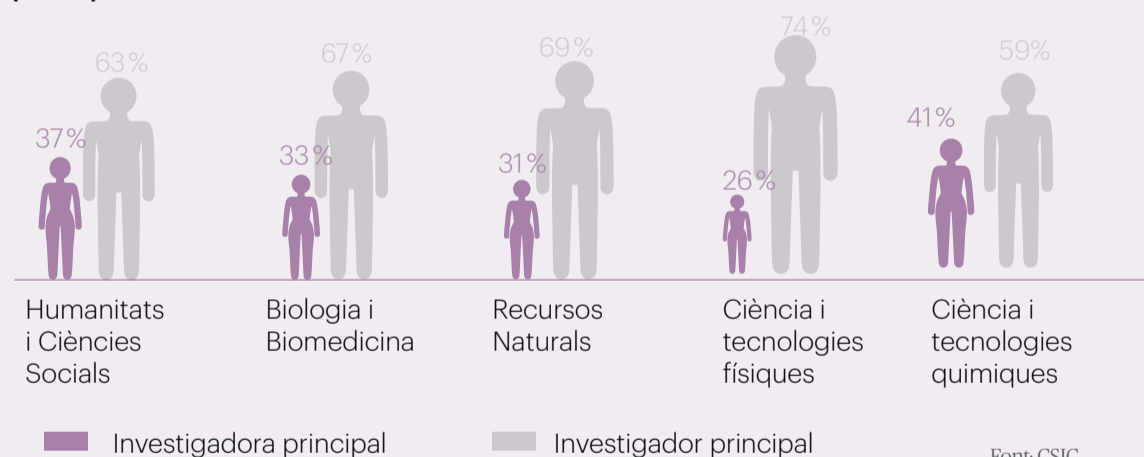
Descontextualitzada

No es fa referència a l'entorn familiar, ni a la classe o a la posició social que ocupen. L'entorn acadèmic (habitualment masculí) se cita, només, si és per relacionar-lo amb altres científics destacats.

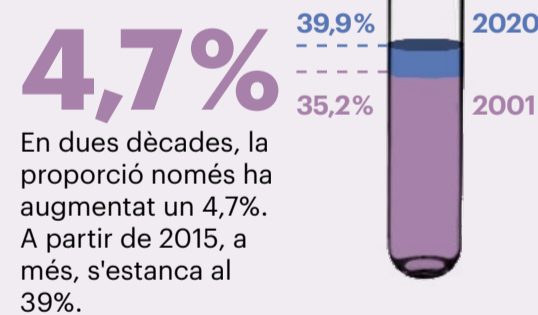
La trampa de l'èxit

La carrera científica és presentada com a garantia de triomf i reconeixement. S'ometen les barreres, les pressions i la precarietat que suposa. No es mostren les trajectòries truncades ni alternatives.

LIDERATGE DELS PROJECTES D'INVESTIGACIÓ DEL CSIC (2022)

De cada deu persones dedicades a la investigació a l'Estat espanyol, quatre s'identifiquen com a dones

ALTERNATIVES PER FER POSSIBLE UNA ALTRA CIÈNCIA

Evelyn Fox Keller 1936-2023

Física, historiadora i filòsofa de la ciència. Investigà com el mètode científic depèn de factors subjectius i socials que donen forma a les teories i les hipòtesis científiques.

Sabers en Acció sabersenaccio.iec.cat

Projecte en línia que permet explorar des d'una perspectiva històrica la pluralitat de formes de saber (científic, tecnològic, mèdic, social...) i les seves interaccions canviants.

Women's Legacy. Our Cultural Heritage for Equity womenslegacyproject.eu

Banc de recursos en línia amb activitats classificades per matèries (àmbit científic, musical, literari...) per incloure referents femenins en els continguts educatius.

PER SABER-NE MÉS:

- Haraway, D. J. | *El patriarcado del osito Teddy* (Sans Soleil, 2019)
- Kohlstedt, S. G. et al. | "Women, Gender and Science: New Directions" | *Osiris*, 12 (1997)
- Rivera-Colomer, M. | "¿Conmemorar la ciencia y las mujeres? Análisis de los discursos del Día Internacional de la Mujer y la Niña en la Ciencia (2016-2022)" | *Actes d'Història de la Ciència i de la Tècnica*, 16, 219-249 (2024)

Canviar la dieta per salvar el planeta

La producció ramadera destinada a l'alimentació humana requereix una quantitat ingent de recursos agrícoles que genera desforestació i emissions massives de gasos a l'atmosfera

Moltes persones es van sorprendre quan, l'any 2022, Futuro Vegetal va irrompre parlant de dieta i de substituir la carn per productes d'origen vegetal, amb l'objectiu frenar i afrontar l'emergència climàtica. Molt poc o no res s'havia comentat a l'esfera pública sobre aquesta qüestió, tot i ser l'Estat espanyol "la granja d'Europa" i malgrat l'evidència científica abundant de la problemàtica que aquest sistema agroalimentari comporta. A Espanya hi ha més de 268 milions d'animals de producció, només Catalunya compta amb 8,2 milions de porcs i 42 milions d'aus de corral, segons l'Institut Nacional d'Estadística (dades de l'any 2020). Per alimentar tots els animals a granges i gestionar els seus purins necessitem consumir i degradar una part molt important dels nostres recursos, així com emetem gran quantitat de gasos amb efecte d'hivernacle.

Per remetre el col·lapse climàtic cal canviar el sistema d'alimentació. Aquesta afirmació la podem fer basant-nos tant en estudis recents, com també en els informes de la FAO i el Grup Intergovernamental d'Experts

sobre el Canvi Climàtic de l'ONU (IPCC). Els informes d'aquest equip de treball són la base del coneixement en l'àmbit d'actuació climàtica mundial. Segons l'IPCC, el tipus d'alimentació més efectiva per frenar el canvi climàtic és l'alimentació basada en plantes. Això també ho evidència un estudi de la Universitat de Califòrnia, que estima que una transició a un sistema alimentari 100% vegetal permetria disminuir en un 42% el volum d'emissions que cal reduir per limitar l'augment de temperatura mitjana global a 1,5°C respecte als nivells preindustrials o un 52% per no sobrepassar els 2°C d'increment. Això ens acostaria als objectius de reduccions dels gasos amb efecte d'hivernacle, a evitar sacrificis econòmics enormes en altres indústries i a estalviar recursos amb un sistema d'alimentació més eficient.

Serveix de poc fer grans inversions en transport públic sense fer una transició alimentària. Les emissions de gasos amb efecte d'hivernacle de la indústria animal són similars o superen les emissions directes de tots els transports globals. La majoria d'emissions generades per la

ramaderia estan produïdes pels remugants, principalment les vaques, per mitjà dels seus eructes de metà. Aquest és un gas que atrapa la calor entre vint i vuitanta vegades més que el diòxid de carboni (CO₂), encara no s'ha determinat amb precisió el percentatge. Tot i que dura moltíssim menys temps a l'atmosfera que el CO₂, la comunitat científica el titlla com la clau per frenar l'augment de temperatura que estem vivint en la nostra dècada.

El sistema actual utilitza i abusa de recursos naturals com l'aigua i el sòl. En situació d'alerta per sequera i límits dels talls de subministrament, la nostra societat encara no analitza com fem servir l'aigua i com podem optimitzar aquest bé comú de tota la població. El 70% de l'aigua dolça és usada a la indústria agroalimentària. És difícil saber amb exactitud quin percentatge d'aquesta equival a la ramaderia, perquè a l'aigua que consumeixen les mateixes produccions d'animals, hi hauríem de sumar la que s'utilitza per al cultiu de l'aliment dels animals i els seus processos de transformació en pinso. En una gràfica produïda per *Ourworldindata.org*,

que analitza els litres d'aigua necessaris per cada cent grams de proteïnes, podem apreciar que el formatge, els fruits secs, les gambes, la llet i el peix de granja són els productes amb més consum d'aquest recurs essencial, seguit per la carn.

La producció d'aliments d'origen animal també necessita una gran quantitat de terreny. S'estima que al món es fan servir gairebé 40 milions de quilòmetres quadrats entre pastura i sòl per a la producció d'aliments amb destí als animals, el que equival a gairebé quatre vegades la superfície del Canadà. La conseqüència és la desforestació per a pastures i per a la producció de blat de moro i soja, perquè les terres en què es produeixen aquests aliments de forma intensiva acaben degradades i ben sovint es fa necessari més terreny "verge". Avui dia, importem una quantitat aberrant de soja de països del Sud Global per produir el pinso destinat als animals de les granges del nostre territori. Menjant aquí una hamburguesa de pollastre o porc, contribuïm a desforestar l'Amazònia. I és que la major part de la soja produïda al món (el 76%) serveix per alimentar

animals de producció, el creixement i engreix dels quals en necessita amb grans quantitats.

Si volem garantir el subministrament d'aliments a la població, cal canviar el sistema agroalimentari des de l'arrel, centrant-lo en la proximitat, l'economia circular i la resiliència davant de les cadenes de subministrament internacionals i la crisi climàtica, en lloc d'enfocar-lo al benefici econòmic d'unes poques corporacions. El sistema actual fomenta la desigualtat econòmica, multiplicant la precarietat i la inestabilitat laboral per a tot el territori. La majoria de les persones empleades a la indústria càrnia al nostre entorn són estrangeres, de les quals s'abusa durant uns mesos, i després són acomiadades. Els beneficis multimilionaris, per descomptat, es queden a les poques famílies que controlen el sector.

Es fa evident que per abordar la crisi climàtica i social és vital reformular el sistema agroalimentari. En cas contrari, estarem reproduint un sistema d'explotació d'altres éssers humans, d'altres animals no humans i del territori, que ens porta a l'extinció. ●

TEXT: **VICTÒRIA DOMINGO VERDENY**
MEMBRE DE FUTURO VEGETAL

IL·LUSTRACIÓ: **BERNAT VELO**

Dones grans amb addiccions, les més oblidades

Quan parlem de l'ús de substàncies psicoactives, altrament anomenades drogues, se'ns planteja una diferència clara amb relació a com valorem les que estan institucionalitzades o són de curs legal -l'alcohol, el tabac, els hipnosedants...-, i les que estan prohibides -cànnabis, cocaïna, heroïna, noves substàncies psicoactives...- i, per tant, esdevenen il·legals.

El potencial de desenvolupar relacions problemàtiques i situacions que ens afectin la salut física, mental i relacional, que s'anomena des d'una perspectiva biomèdica -oblidant sovint la psicològica i la social- *addicció malaltissa*, no l'hem d'ubicar en la substància sinó en la complexitat dels nostres vincles, emocions, vivències, contextos i moments dels cicles vitals.

Sovint, es repeteixen patrons de relació amb les substàncies que ens poden fer pensar en determinants neurobiològics, que ens venen donats. Així construïm una imatge sobre els usos de substàncies que, acompanyada del marc legal de la prohibició, ens fa incompetents davant d'una realitat versàtil i diversa, com és el fet de prendre psicoactius.

Una altra conseqüència és l'ocultació o la invisibilització d'usos plausibles, no problemàtics o terapèutics. Aquests conceptes habitualment són allunyats i ignorats de la realitat que volem gestionar per a gaudir o tenir cura de la nostra salut, entesa en un sentit ampli i que contempli l'autocura i l'autogestió des d'una perspectiva de disminució de danys i riscos.

En funció del gènere de les persones, i tenint en compte que els estudis es desenvolupen, en general, en un marc heteronormatiu, s'aprecia que són els homes els que comencen a

La realitat de la gent gran que consumeix drogues és poc coneguda, però cada cop més estesa. En el cas de les dones, sovint s'emmarca en contextos de violències masclistes

consumir abans les substàncies psicoactives. Són ells qui registren prevalències més altes (alcohol, tabac, cànnabis i cocaïna). Destaca que, fins i tot en el cas dels hipnosedants, per als quals es coneix més prevalença de consum entre les dones, els homes comencen a consumir-los amb menys edat que elles.

A l'informe "Persones majors i addiccions: un diagnòstic de LARES i UNAD amb perspectiva de gènere", de l'any 2022, trobem dades rellevants que ens indiquen i donen pistes sobre com es produeixen aquests consums en les dones de més de 65 anys i, per tant, com en podem tenir cura i prevenir situacions de vulnerabilitat.

La piràmide de població de l'Estat espanyol segueix la seva evolució amb un augment continuat de l'edat mitjana: se situa, el 2021, en els 43,81 anys mentre que el 1970 era de 32,70. L'esperança mitjana de vida es va acostant als 90 anys, per la qual cosa, la jubilació té lloc vint o vint-i-cinc anys abans de l'edat mitjana de la mort als països desenvolupats. Vint-i-cinc anys són molts per viure sense un objectiu clar. A més, moltes vegades, les persones de més edat acaben sent persones invisibilitzades per la societat.

S'ha aconseguit que la vellesa duri més que abans, però no s'ha aconseguit dotar-la d'un objectiu, dotar-la d'un rol actiu a la vida. Per això les problemàtiques d'aquesta franja d'edat ocuparan cada cop més espai en el debat públic i requeriran cada vegada més mesures ad hoc, tant per a la població gran en general, com per les diferents maneres d'envellir en particular.

L'edatisme associa la vellesa a estereotips negatius relacionats amb la

manca d'autonomia i amb la fragilitat i justifica els desavantatges socials de la gent gran, fent que l'edat serveixi com a argument suficient per a tractaments diferenciats o excloents.

Les dades recollides a l'estudi "Perfil de les Addiccions 2021", de la xarxa d'atenció a les addiccions UNAD, reflecteixen com, igual que en altres segments de població, entre les persones més grans de 50 anys, és majoritari el percentatge d'homes atesos per aquesta entitat (78,60%). Aquestes xifres donen a conèixer les necessitats específiques i les dificultats que tenen les dones grans per accedir als recursos d'atenció.

No obstant això, aquest nivell de participació desigual no significa que els consums es donin més en homes que en dones, sinó que elles han de fer front a nombroses barreres que dificulten enormement l'accés als serveis d'atenció, així com el manteniment dels tractaments. Destaca, per exemple, el gran estigma que pateixen pel fet de ser dones i consumidoras.

En aquest sentit, les dones sofreixen una penalització social més notable d'acord amb els seus consums, sobretot aquelles que compten amb persones a càrrec seu, per la qual cosa, en la majoria dels casos, els oculten i els practiquen de forma solitària en espais més privats, evitant així els judicis moralitzants de la societat.

En l'àmbit de les drogodependències, els pocs estudis existents indiquen que més del 60% de les dones amb addiccions han patit violència sexual, així com abusos sexuals durant la seva infància i adolescència. A més, en general, no hi ha gaires recursos d'atenció dissenyats des d'una perspectiva de gènere i interseccional, excepte casos com

La població femenina sol patir més penalització social pel consum d'estupefaents, i per això en molts casos s'oculta o es duu a terme en solitari

Metzineres a Barcelona i Dona Arsu Tot a Reus. Així doncs, l'atenció a les dones difícilment pot atendre les necessitats existents. D'altra banda, cal posar el focus en la violència de gènere que pateixen les dones amb addiccions pel sol fet de ser-ho, i no assumir que es tracta d'una realitat que no afecta les dones de més edat. La violència de gènere no desapareix amb la vellesa.

L'escassetat o l'absència de dades sobre la situació de moltes persones grans, és un obstacle addicional per enfrontar la discriminació que presenta aquest col·lectiu en general. I específicament el que se'n deriva de determinats usos problemàtics de drogues en gent gran. Es tracta d'un assumpte ocult, infraidentificat i infratractat pel sistema de salut, les estadístiques oficials i la literatura científica. ●

TEXT: **TRE BORRÀS CABACÉS**
PSIQUIATRA I PSICOTERAPEUTA
ESPECIALITZADA EN
DROGODEPENDÈNCIES
ANTONI LLORT SUÁREZ
ANTROPÒLEG I TREBALLADOR SOCIAL
ESPECIALITZAT EN SALUT COL·LECTIVA

IL·LUSTRACIÓ: **ESTHER AGUILÀ**

“Cal parlar de sindicalisme com a participació, no delegació passiva”

Dario Salvetti és un de les 422 treballadores de la fàbrica de components d'automòbils GKN, prop de Florència, a qui, el 9 de juliol de 2021 el fons d'inversió Melrose, llavors propietari, va acomiadar. En reacció, van ocupar la planta i van iniciar un pla de reconversió productiva i d'implantació d'un model de gestió participatiu encara en marxa

TEXT: **ALESSANDRO STOPPOLONI**

FLORÈNCIA, ITÀLIA

FOTOGRAFIA: **VICTOR SERRI**

“**E**l col·lectiu va néixer l'any 2018, després de molts intents, amb la intenció de crear una estructura sindical democràtica, participativa i reivindicativa”, ens diu Dario Salvetti, un dels membres de la plantilla de la fàbrica GKN de Florència, autogestionada des de fa dos anys i mig. “En un principi no volíem ser una alternativa als sindicats, però sí anar de bracet amb ells, almenys dels que tenen un model assembleari. Ens vam adonar que calia tornar a parlar del sindicalisme en clau de participació i no només com una delegació passiva. Les treballadores evidencien que l'activitat sindical existeix si hi ha participació, més enllà de si una persona té el carnet d'un sindicat o d'un altre”, afegeix.

Parlem amb Salvetti pocs dies després que, a finals de desembre de 2023, un tribunal italià tornava a suspendre els acomiadaments que l'empresa va anunciar per l'1 de gener de 2024, i també advertia l'empresa per la seva postura contrària a la sindicalització de les treballadores. Abans que arribés la sentència, l'últim dia de l'any passat, s'havia convocat una iniciativa a la fàbrica justament per plantar cara col·lectivament a l'amenaça. Però no va ser necessària. En canvi, es va poder celebrar el bloqueig del procediment amb una marxa de milers de persones que va recórrer la ciutat de Campi Bisenzio.

El col·lectiu s'ha implicat en mobilitzacions per la justícia climàtica i altres lluites socials: “Hem entès que aquest model econòmic que contamina no es pot defensar amb l'argument que genera riquesa”

En aquests dos anys i mig de lluita, la plantilla de GKN ha forjat col·laboracions amb moviments d'altres llocs d'Itàlia. L'octubre de 2022 va organitzar amb el moviment per la justícia climàtica No Passante una gran manifestació contra l'ampliació d'una autopista a Bolonya. Poques setmanes després, una delegació de treballadores de la fàbrica es va desplaçar fins a Nàpols per participar en una marxa en defensa del *reddito di cittadinanza* -un subsidi estatal per a les persones amb pocs recursos, equivalent a una renda bàsica, al qual el govern de Giorgia Meloni ha declarat la guerra- i per a donar suport a les lluites sobre qüestions ambientals en el sud d'Itàlia. A més, obreres de la fàbrica han participat en iniciatives culturals com un festival de literatura sobre el món del treball, un cas únic a Itàlia, organitzat amb l'editorial Alegre.

Totes aquestes actuacions s'han tirat endavant sota el paraigua del lema “*Insorgiamo*” (que es podria traduir com “aixequem-nos”). “*Insorgiamo* és una paraula que ens arriba de la Resistència de Florència contra el feixisme. Volem dir que és impossible guanyar nosaltres soles la batalla contra una multinacional i contra l'especulació. Per fer-ho, s'ha de pensar en quines són les implicacions per a tot el sistema. Una lluita sola no canvia molt, llevat que es transformi en un element per a una reivindicació més àmplia. És útil si porta les persones a aixecar-se en els llocs on es troben cada dia”, reflexiona Salvetti.

La lluita de les treballadores de GKN ha trobat el suport dels moviments involucrats en la justícia climàtica, com Fridays for Future: “Des que vam ocupar la fàbrica vam rebre la solidaritat de molts grups diferents. Llavors ens vam demanar per què altres persones -com les precàries, les desocupades o les pobres- d'aquest país s'havien d'interessar pels nostres llocs de treball. Com podia ser que el nostre problema pogués atraure tanta gent i durant tant de temps? Aleshores vam entendre que la nostra lluita podia ser important només si es convertia en un símbol dels problemes que afecten moltes més persones. Per això ens vam adonar

que al lema “*Insorgiamo*” s'hi havia d'afegir la paraula “*Convergiamo*” (és a dir, “convergem”). Una manifestació com la de Bolonya ens va permetre fer més forts els lligams amb altres parts del país i allà vam poder negar que aquest model econòmic que contamina i fa que les persones es posin malaltes s'hagi de defensar perquè produeix riquesa social. Llavors, no hi ha contradicció entre una lluita com la nostra i els moviments que s'ocupen del clima. A més, nosaltres, com a obreres, vam ser expulsades de la producció de cotxes i això no té res a veure amb la transició ecològica. No volem tornar a aquest sector i volem que la fàbrica funcioni, però sota la garantia d'una pressió social i fent altres productes”, ens assegura.

Les treballadores, amb l'ajut d'un grup d'expertes, han preparat un pla per reindustrialitzar l'empresa, per exemple, fent bicicletes per transportar materials i objectes. El projecte es diu GKN for Future i ara està buscant la manera de funcionar com a cooperativa i recuperar almenys una part de la fàbrica: s'ha activat una forma d'accionariat popular que ja ha recollit 600.000 euros en accions. Mentrestant, el col·lectiu dona també suport a la lluita de les operàries de la fàbrica de mobles veïna Mondo Convenienza i, després de la inundació que va colpejar la Toscana al novembre, va participar en tasques d'ajuda a les damnificades. Així i tot, encara no queda clar quina serà la sort de la fàbrica i de qui hi treballa: “Estem cansades després de tant de temps lluitant i tenim molt clar que, qui tenim al davant, fa servir el temps com un element que ens desgasta. Des de fa mesos no rebem els nostres sous. És com si els acomiadaments ja fossin efectius. Tot i que sabem que ara aquest govern i aquest Estat no té interès a fer una inversió pública a la GKN, hem de continuar amb el nostre pla, per posar en evidència les institucions i a l'actual propietat. Hem de poder fer un moviment més ampli que aglutini aquestes lluites i intentar canviar les relacions de força en el país i en tot el sistema”, conclou Dario Salvetti. ●

Carxofa, la flor de l'hivern

TEXT: **JORDI GARCIA MIRAVET**

FOTOGRAFIA: **VICTOR SERRI**

Amb l'arribada de l'hivern i, per tant, del fred, és l'hora de collir les carxofes, que haurem sembrat a mitjans d'agost i de les quals ens menjarem els capítols florals abans que florisquen. La planta, la carxofera, es cultiva durant els tres anys que és productiva i necessita grans aportacions d'adob i compost, així com un clima fred, però sense excés.

La carxofa ja era consumida a l'antiga Grècia i Roma, i des d'aleshores s'ha considerat un bé medicinal. I és que aquest vegetal, a banda de posseir una gran quantitat de vitamines i minerals i ser baix en greixos, afavoreix la síntesi i secreció de bilis, és diürètic i digestiu i ajuda a baixar els nivells de colesterol i triglicèrids.

Però on és més versàtil i conegut és a la cuina. El podem fer a la brasa, farcit, cuit, al forn, fregit, arrebossat, en truita o amb arròs, i pot ser un bon acompanyament de plats amb peix o carn. Amb aquesta varietat, podem gaudir, per exemple, d'una paella d'hivern de carxofes, faves i pilota o d'un guisat de sèpia i carxofa.

El cultiu i la recol·lecció d'aquesta flor meravellosa és motiu de goig i festeig arreu dels Països Catalans, com per exemple, al Prat de Llobregat (el Baix Llobregat) o a Benicarló (el Baix Maestrat), on s'organitzen jornades gastronòmiques i graellades de carxofes torrades per a potenciar aquest producte autòcton. On també es cultiva, i potser més que en altres territoris, és al Baix Segura, on es coneix popularment com *alcasil*.

GENER | **FEBRER** | **MARÇ** | **ABRIL** | **MAIG** | JUNY | JULIOL | AGOST | SETEMBRE | OCTUBRE | **NOVEMBRE** | **DESEMBRE**

CARXOFES FARCIDES

INGREDIENTS

- 8 carxofes
- 20g de tomaca triturada en conserva
- 2 cebes
- 2 alls
- 2 ous bollits
- Julivert
- Oli d'oliva
- Sal
- 100g de cansalada (opcional)

ELABORACIÓ

1. Peleu les carxofes, retireu la part central i poseu-les a coure.
2. Un poc abans que estiguen cuites, escorreu-les i reserveu-les.
3. A banda, sofregiu en una paella els alls, les cebes i la cansalada (si li'n volem posar), tot tallat en trossos menuts.
4. Tot seguit, afegiu els ous (bollits prèviament) trossets, el julivert i la tomaca, i sofregiu-ho bé fins que aquesta perdi l'aigua i quedi una textura més o menys compacta.
5. Farcieu les carxofes, poseu-les a una safata de forn i fornegeu-les a 180°C durant 25-30 minuts.
6. Serviu-les acompanyades d'una bona amida de temporada.

Vols donar a conèixer el teu projecte a través de la Directa?

Et proposem fer un suplement!

Per a més informació contacta amb nosaltres
comercial@directa.cat

arena
siempre contigo
BIENVENIDOS
FOODIES
JCDecaux

KUBOTA
M100GX-II

FENDT

FAVORIT 612 LE

PORTER - SACCO
New Holland T6050

HERCULES

València, 25 de febrer de 2022. Una columna de tractors bloqueja l'avinguda de Catalunya, una de les principals vies d'entrada a la capital valenciana. Amb el lema "SOS per la supervivència del camp valencià", una mobilització de milers de persones i al voltant de 250 vehicles agrícoles va recórrer els principals carrers de la ciutat per alertar de la insostenible situació del sector primari.

FOTOGRAFIA: **JAU ME FERRANDO**

San Pablo, Colòmbia

Un membre de la comunitat marca la Línia Groga en un arbre a l'assentament de Los Fundos, el mes d'agost

PROTEGIR LA SELVA VERGE ALS ANDES COLOMBIANS

Al sud de la serralada de San Lucas, les comunitats que s'hi han assentat s'autoorganitzen per mantenir la Línia Groga, un mecanisme per preservar el territori de la intervenció humana

TEXT I FOTOGRAFIES:

BERNAT MARRÈ

MARTA SAIZ

SAN PABLO, BOLÍVAR (COLÒMBIA)

“**H**e envellit aquí, en aquest territori”. A Flordelina Perales li costa recordar quants anys té. Asseguda sota el sostre de fibrociment que sostenen les fustes de casa seva, ressegueix amb el dit en l'horitzó l'abast de les seves terres. Amb 16 anys va arribar amb el seu marit a aquest terreny situat en l'escarpada regió de San Lucas, a tres hores en camioneta de la cap de municipi de San Pablo, al sud del departament colombià de Bolívar. Llavors, no hi havia camins ni ningú més amb qui compartir el territori; tan sols muntanya per desbrossar.

Flordelina Perales, que prefereix que li diguin Flor, es declara orgullosa fundadora de la comunitat i recorda com, en els inicis, es quedava “*solitica*” a casa, al mig de la muntanya, mentre el seu marit -avui ja mort- anava a treballar a San Pablo. Amb el temps van anar arribant familiars i altres persones que, a la recerca d'una oportunitat per a viure, es van establir en aquestes terres que avui conformen la comunitat de Monte Carmelo.

Flor esclata a riure quan li parlen de la possibilitat d'abandonar la seva llar. Des que va arribar, ella ha cuidat d'aquestes terres tan riques en biodiversitat i naixements d'aigua, però també en recursos cobejats com l'or o el petroli. “Per què he de marxar si no dec res a ningú? Si no m'hi volen, qui sap què faran amb mi? Però jo no me'n vaig. No veuen que aquí hi resta tota la meva vida?”, proclama.

PINTAR EL FUTUR

Són les sis del matí del 5 d'agost de 2023 i la veu d'Irina Pérez ressona a tota la finca. Aquesta lideressa és una de les coordinadores de la ruta del sisè campament ecològic que organitza l'Associació Pagsa de la Vall del Riu Cimitarra (ACVC) amb l'acompanyament de l'organització Internacional Acció per la Pau (IAP, per les seves

sigles en anglès). L'objectiu de la trobada, en la qual participen estudiants de Bucaramanga i Bogotá, membres d'organitzacions juvenils del municipi, líders de les comunitats i habitants de les zones veïnes, és remarcar l'anomenada Línia Groga. Es tracta d'una fórmula de protecció comunitària que va néixer als anys vuitanta, quan un grup de persones desplaçades forçosament pel conflicte armat colombià es va assentar en aquests territoris i va decidir crear un espai de protecció ambiental. Per mitjà del consens entre organitzacions socials i actors armats presents a la regió (FARC-EP, ELN i EPL) es va delimitar amb pintura groga la zona fins a la qual es podia colonitzar. L'estratègia, posada en pràctica per la pagesia d'aquesta regió, va incloure els municipis de Segovia, Remedios (Antioquia), Cantagallo i San Pablo (Bolívar).

Gràcies a aquest projecte es van protegir més de 500 espècies en més de 70.000 hectàrees de selva verge. No obstant això, amb el pas dels anys, a causa dels posteriors desplaçaments i a la necessitat, camperols i camperoles van ocupar aquests territoris per construir-hi les seves llars. “Diuen que destruïm les muntanyes, que no conservem. Però mireu aquesta serralada de San Lucas... Aquesta iniciativa no va sortir del govern, sinó de les comunitats. Si ens toca tombar la muntanya és perquè l'estómac no aguanta, però no vol dir que no protegim el medi ambient. La necessitat ens obliga a fer certes activitats que sabem que no hem de fer”. Quan Irina Pérez parla, la comunitat escolta. La seva veu és sinònim de claredat i autoritat enmig de les embrollades assemblees en les quals porta el control. No sempre ha estat així. Nascuda i criada al municipi de Banco, al departament de Magdalena, amb 13 anys, el conflicte la va obligar a sortir desplaçada a Puerto Wilches (Santander) amb els pares i els seus dos germans. Sempre prop del riu Magdalena, el 2004 es va assentar a San Pablo, on va comprendre que la protecció d'aquests territoris tan abandonats ►

► per l'Estat seria una de les seves tasques primordials. Convertir aquesta convicció en la seva forma de vida li dona forces per a continuar.

“Durant les meves intervencions en les reunions comunitàries, companys i companyes de l'organització em van dir que veien una llum de lideratge en mi, que els semblava molt *pilosa*, i em van preguntar si volia participar en les activitats de l'associació”, recorda. “No vaig desaprofitar l'oportunitat. Vaig començar a relacionar-me amb les comunitats de la regió, especialment amb les dones defensores, de les quals vaig aprendre moltíssim. Això em va motivar a lluitar perquè puguem aportar coses i gaudir d'un espai participatiu i de reconeixement de les nostres problemàtiques”.

La qüestió ambiental és un dels eixos transversals del treball de l'ACVC. Aquesta organització va néixer l'any 1996, quan un grup de persones colpejades pel conflicte armat es va unir per exigir el respecte als seus drets humans. Van ser anys en què l'abandonament estatal era visible a causa de la criminalització que patien, perseguides pel paramilitarisme i les guerrilles i acusades de formar part de la insurrecció a territoris on aquesta actuava com a autoritat -construïa ponts, obria camins i governava el territori. L'única institució que feia acte de presència per aquella zona rural era l'exèrcit, que encara fa que la vida es torni més perillosa per a una població civil que es trobava entre diversos focs.

“Aquesta iniciativa de conservació es fa necessària per sobreviure en aquest planeta. I la idea és continuar enfortint-la amb una figura jurídica que serveixi per conservar la naturalesa, el subsol i els naixements d'aigua”, explica Irina Pérez. Per ella, els principals conflictes socioambientals a la zona els genera l'expansió de les activitats mineres de l'or i els jaciments de petroli. Algunes empreses han aconseguit concessions mineres que, gràcies a les resolucions temporals des de 2015, les comunitats han pogut aturar.

EL RISC DE DEFENSAR LA TERRA

Franco Gómez, investigador ambiental i organitzador d'exploracions biològiques a la regió, destaca com les espècies localitzades van fer replantejar a la institucionalitat l'activitat econòmica en el territori. “Aquesta suspensió temporal va permetre protegir un territori en el qual el mercuri utilitzat per a la mineria ja començava a contaminar les aigües de la zona d'Antioquia”, detalla. I afegeix que “totes les sol·licituds d'exploració minera i petrolera

del subsol van quedar paralitzades, amb l'objectiu de donar temps a la resolució final de la figura de protecció”.

Durant les caracteritzacions biològiques dutes a terme el 2015, que van durar un mes, supervisades per diverses organitzacions, es van trobar espècies com el jaguar -que fa servir la zona com a part del seu corredor pel continent americà-, la mona aranya, l'os d'antifaç o el tapir amazònic. Segons Gómez, la figura que més salvaguardaria aquesta zona seria la de parc nacional natural -que prohibiria tota activitat industrial, ramadera i agrícola-, però només en la selva no intervinguda per la mà humana, per no afectar les poblacions assentades als límits. “San Lucas té moltes àrees de boscos de selva tropical originària i de bosc primari no intervingut, i el més extens és el de la Línia Groga. Seria interessant engegar una sèrie de corredors biològics que interconnectessin les selves del nord amb les del centre i el sud”, assenyala l'ambientalista.

Actualment, els acords comunitaris ja no compten amb el suport dels grups armats que tenen presència en el territori, la qual cosa posa en risc les comunitats i els lideratges socials que protegeixen la zona. Segons l'últim informe de Global Witness, Colòmbia se situa com el país més perillós per defensar la terra i el medi ambient. Des de l'Institut d'Estudis pel Desenvolupament i la Pau (Indepaz) s'apunta que ja són més de 1.400 líders i lideresses les assassinades per la seva implicació en la defensa dels drets humans des de la signatura dels Acords de Pau de 2016, 188 només durant el 2023. Diverses d'aquestes persones van perdre la vida pel seu compromís amb la substitució de cultius d'ús il·lícit, com la fulla de coca, que també té presència a la regió. La falta d'infraestructures per transportar la producció d'aliments va obligar la pagesia a conrear aquesta planta, a la qual solen denominar “la mata que mata”. I no per la substància en la qual es converteix, sinó per les polítiques de persecució i criminalització a la pagesia i el mal causat per les aspersions aèries de l'herbicida no selectiu glifosat.

Per a la continuació d'aquest treball, Irina Pérez destaca la importància que les noves generacions s'impregnin del valor de la protecció del territori i mostra la seva alegria en veure, en la ruta del campament, a tantes cares joves, entre les quals es troba el seu fill Felipe. Estudiant a la Universitat Industrial de Bucaramanga, aquest ha inspirat i animat a diversos companys i companyes que avui descobreixen aquest territori per primera vegada. Amb l'aigua

La Línia Groga s'ha repintat tres cops: el 1993, fa 21 anys i el 2023

Flordelina Perales Quintero té 87 anys. Als 16 anys, juntament amb el seu marit, va ser la fundadora de la comunitat de Monte Carmelo

del gorg de fons, Felipe remarca el ferm compromís de seguir els passos de la seva mare i del seu pare, Francisco González, també líder social. En un context d'abandonament juvenil dels espais rurals, és una rara avis.

“No ha estat fàcil créixer aquí pel conflicte, però només cal mirar aquests boscos, aquestes muntanyes, aquests rius... Necessitem més suport dels joves, que s'enamorin de la naturalesa”, apunta el jove. La militància tampoc és fàcil per a Pérez, que destaca la multiplicitat de violències que pateixen les lideresses, com ara els “femicidis i abusos sexuals. Els perills que afrontem són similars als que afronta qualsevol dona, tant en l'àmbit privat com en el públic, però afegint les amenaces per posicionar la nostra lluita en la defensa dels drets humans”.

EL COLOR DE LA RIQUESA

A una hora en camioneta de Monte Carmelo, creuant barrancs i destapant la via tracció en mà, el final de la carretera obliga a caminar quaranta minuts per a arribar a la finca de Melquisedec Rodríguez, president comunal de l'assentament Los Fundos.

La Línia Groga va néixer als anys vuitanta, quan les pobladores desplaçades a la zona a causa del conflicte armat colombià, van marcar la zona fins on es podia colonitzar

De la finca al límit de protecció pactat per les comunitats hi ha dues hores a peu, pujant i baixant turons empantanats per creuar els gorgs del camí. El gruix dels arbres es fa més evident a mesura que el pas avança, els mosquits comencen a molestar i el camí improvisat a cop de matxet s'estreny. Una expedició de 58 persones segueix els passos de Melquisedec que, pot de pintura en mà, s'atura al costat del primer arbre. “Senyores i senyors, moltes gràcies per haver vingut fins aquí, a aquesta selva. És un gust per a nosaltres que coneguim el racó on vivim. Aquesta Línia Groga que pintarem avui serveix per a identificar que la part que va més enllà dels arbres és una zona de conservació per al medi ambient”, explica a tothom.

Al seu costat hi ha Jairo Naranjo. Camperol “de soca-rel”, tal com ell mateix es defineix, va arribar fa 27 anys des de Sucre al sud de San Lucas, on el van advertir que no podia travessar aquella línia de conservació. Avui, als seus 66 anys, acompanya Melquisedec Rodríguez en aquesta repintada. La primera acció d'aquesta mena es va fer l'any 1993, quan es va signar l'Acord de la Línia Groga. I la imatge de la segona pintada, fa 21 anys, es manté inalterable en la memòria del president de Los Fundos que, obrint la pintura, s'emociona en reviu aquell moment. “Això no és només de la pagesia colombiana. Això és de tot el món”, sentència.

Mentre les càmeres dels telèfons mòbils i les desenes d'ulls capten el moment, Melquisedec Rodríguez submergeix la brotxa en el groc, que simbolitza el color de la riquesa. Després de remarcar el primer arbre, cedeix la brotxa i el pot, que passen de mà en mà perquè lideratges socials, joves estudiants i integrants de la comunitat es facin partícips de la jornada. Així, pintant el retorn pels mateixos viarans enfangats, creuant els corriols i pujant els turons, les 58 persones tornen a la finca. A Pérez, que anima a les resagades, li brillen els ulls. Sap que compartir aquesta experiència, col·lectivitza la lluita. ●

El suport a Hamas creix a Cisjordània

El prestigi del moviment que governa a Gaza s'ha triplicat des de l'octubre a l'àrea controlada per l'Autoritat Palestina, i es percep com l'únic agent capaç de desafiar Israel, fins i tot entre persones que no són afins a l'islamisme

Després de l'atac sorpresa del 7 d'octubre contra posicions israelianes i de tres mesos de resistència armada a Gaza, el suport a Hamas s'ha multiplicat ben bé per tres entre la població palestina de Cisjordània, fins i tot entre persones laiques, de línia progressista i esquerrana, del tot allunyades del que representa. Molta gent no veuen cap altre moviment polític alternatiu que faci front realment a l'Estat israelià, i perceben l'ofensiva de fa tres mesos com a “una victòria simbòlica”.

Entre l'afartament per dècades d'ocupació i colonització israeliana, i desencant amb l'autoritarisme i la corrupció de l'Autoritat Palestina (AP) -òrgan amb poder limitat a Cisjordània que bona part de la població del territori acusa de ser “titella d'Israel”-, molta gent, a Palestina, dona avui suport a Hamas malgrat no estar a favor de la seva ideologia islamista o dels seus preceptes religiosos.

Enmig de constants arrestos, batudes militars i agressions de soldats i colons israelians -el 2023 van matar més de 520 persones, l'any més mortífer a Cisjordània des de la segona intifada-, gran part de la ciutadania cisjordana veu Hamas com un agent capaç de donar un cop sobre la taula que realment ha afeblit Israel i ha tornat a donar ales a la causa palestina.

LAÏCISME PRAGMÀTIC

Segons diversos sondejos i analistes, aquesta deriva cap a l'islamisme és més aviat pragmàtica i no mostra un

veritable biaix ideològic, però sí que il·lustra la frustració dels més de tres milions d'habitants de Cisjordània, subjectes a barreres de separació, a la llei militar, a la segregació racial o a l'expansió de colònies israelianes que les arraconen i restringeixen cada cop més la seva capacitat de moviment.

“No estic d'acord amb la seva doctrina religiosa, però ara dono suport a Hamas perquè, amb el seu atac, va tornar a posar la qüestió palestina a l'agenda internacional”, diu Manar, una noia que no duu vel i de costums liberals resident a Ramal·lah, que participa en marxes de solidaritat amb Gaza, on ara onegen en major grau les banderes verdes de Hamas.

Amb tot, després del cop de les milícies gazianes del 7 d'octubre, que van humiliar l'Estat d'Israel com a potència militar i van enxampar totalment desprevingut el seu sofisticat aparell de seguretat i intel·ligència, “la causa palestina va tornar a sortir de l'oblit” al qual s'estava veient progressivament relegat a nivell mundial, considera Manar.

Ho diu mentre camina entre carrers plens de trànsit a Ramal·lah, capital de facto de l'Autoritat Palestina, on resideix una classe mitjana bastida entorn d'aquest òrgan la creació del qual va ser fruit dels Acords d'Oslo (1993-1995). A l'urbs, encara que envoltada de colònies i *checkpoints* israelians, hi ha bars, cotxes cars i barris d'elits acabalades, en un ambient neoliberal que va sorgir a mesura que la comunitat internacional finançava les autoritats palestines.

Aquestes, dominades per l'històric partit nacionalista Fatah del difunt Yasser Arafat, van prometre un estat palestí independent, però només van aconseguir una autonomia limitada i dependent d'Israel, amb qui l'Autoritat Palestina té pactes de cooperació des de l'encaixada de mans d'Oslo, que bona part de la població palestina demana trencar.

Aquests acords són claus en seguretat o intel·ligència -regulen la col·laboració de forces palestines amb les israelianes, per exemple-, i per a molta gent són la prova que l'Autoritat Palestina obeeix els interessos israelians i és un agent que perpetua l'ocupació.

Així ho argumenten Manar i altres persones a peu de carrer, i ho reflecteixen les enquestes del Centre Palestí per a la Investigació Política, que des de fa temps assenyalava la gran impopularitat del president de l'AP, l'octogenari Mahmud Abbas. El seu govern, acusat de corrupció i manca de democràcia pel fet de no celebrar comicis des de l'any 2006, va acabar fracassant en el projecte d'aconseguir un estat sobirà, i no ofereix perspectives de futur que generin confiança i optimisme entre els palestins.

L'AUTORITAT PALESTINA, EN CRISI
Segons un sondeig del mes de desembre, mentre el suport a Hamas es triplica, més del 90% de població de Cisjordània desitjaria la renúncia d'Abbas, que ja té 87 anys i per a molta gent, sense cap mena de contacte real amb el carrer. “L'Autoritat Palestina s'ha convertit en un llast, i algun moment aquesta situació serà

Més del 90% de la població desitja la renúncia del president Mahmud Abbas, de 87 anys, qui, per a molta gent, ha perdut el contacte amb la realitat del carrer

Una manifestació en suport a Hamas a la ciutat cisjordana d'Hebron, el mes de desembre

del tot insostenible”, assenyala l'analista polític Hamada Jaber.

“El lideratge d'Abbas és feble -prosegueix Jaber-, no ha aconseguit cap canvi i la seva impopularitat reflecteix un fracàs polític i en el procés de pau”. Això també s'evidencia amb el sorgiment de milícies de joves que actuen independentment de les faccions polítiques tradicionals, i que han fet que l'Autoritat Palestina perdés control sobre zones del nord de Cisjordània com Nablus o Jenin.

Davant d'aquest escenari, i enmig de l'ofensiva israeliana sobre Gaza, on les milícies de Hamas encara resisteixen, “no hi ha cap altre partit que li pugui fer ombra”, remarca Jaber. Així mateix, mentre grups històrics esquerrans, com el Front Popular per a l'Alliberament de Palestina “estan en decadència”, hi ha molta gent a Cisjordània que veu Hamas “com l'única alternativa amb poder per canviar les coses”.

Curiosament, el suport que té Hamas a Gaza és més moderat que a Cisjordània pel desgast d'haver governat a la Franja des de l'any 2006 i pels estralls que han causat la contraofensiva israeliana als seus atacs, mentre que els sondejos indiquen un ascens del suport a la lluita armada a Cisjordània, on més del 70% de la ciutadania la defensa com a via per lluitar contra l'ocupació i enfrontar-se a la violència creixent dels colons.

A hores d'ara, només un terç de la població palestina creu en l'anomenada solució de dos estats per acabar el conflicte amb Israel, cosa gairebé impossible de materialitzar davant el creixement d'assentaments jueus

i l'augment d'atacs de colons israelians, que des de l'inici de la guerra de Gaza han aconseguit el trasllat forçós d'unes quinze comunitats agrícoles al territori cisjordà amb total impunitat.

Aquesta extrema violència, equiparable a pitjor amb la dels anys de la segona intifada i alimentada per l'ofensiva israeliana sobre la franja, ha acabat de canviar la percepció de moltes persones a Cisjordània que no veuen altres vies de sortida o millora, tal com confessa la mateixa Manar. Segons Jaber, molta gent està satisfeta que Hamas aconsegui fer saltar pels aires els plans d'Israel, “que pretenia enterrar la qüestió palestina” amb l'ajuda dels Estats Units.

Això s'ha vist, per exemple, amb l'avenç de la normalització dels llaços de l'Estat israelià amb el regne de l'Aràbia Saudita. Segons Jaber, aquest procés es va aconseguir frenar amb l'atac de Hamas, “i als ulls palestins va fer que el pla israelià i nord-americà d'ignorar la causa palestina es percebés com a fracassat”.

Amb tot, el futur és molt incert, però tothom coincideix que Hamas ha trencat els fràgils equilibris que permetien a Israel imposar la seva política repressiva sense grans traves, i ha obert un nou capítol on no només es troba davant d'un escenari de conflicte sense precedents i a llarg termini a Gaza, sinó també a Cisjordània. ●

TEXT: **JOAN MAS AUTONELL**
PERIODISTA
RAMALLAH, CISJORDÀNIA

Thao Phan

investigadora de la
ciència i la tecnologia

“Avui, l’algoritme és
clau per concedir
o no una petició d’asil”

Thao Phan és especialista en el camp dels estudis feministes sobre Ciència, Tecnologia i Societat (CTS), i avui treballa en un centre de recerca sobre decisions automatitzades a la Universitat de Monash (Austràlia), on investiga les interseccions entre el gènere, el racisme i la tecnologia. Els seus treballs han abordat qüestions tan diverses com el gènere en les veus dels parladors intel·ligents o la construcció de categories racials en el màrqueting digital. Fa poc, ha estat a Barcelona per participar en el seminari Societats algorítmiques: Ètica i política en l'era de la intel·ligència artificial, organitzat al Centre de Cultura Contemporània de Barcelona (CCCB).

TEXT: **JOÃO FRANÇA**

FOTOGRAFIA: **ROSER GAMONAL**

De què parlem quan parlem d'intel·ligència artificial (IA)?

És una pregunta amb una història i una resposta complexa. L'origen del terme és una convenció a Dartmouth l'estiu del 1956 en la qual es va plantejar com una qüestió de mimetisme: definir quines capacitats de les persones considerem intel·ligents i fer que una màquina segueixi els mateixos processos. Però la mateixa noció d'*intel·ligència* té una història amarada de racisme i masclisme, i les tasques que van voler fer imitar a les màquines tenien a veure amb jocs lògics, com jugar a escacs; una visió molt limitada i generalitzada del que és la intel·ligència.

Escoltant-te em ve al cap una recerca de la Universitat Politècnica de Catalunya (UPC) per desenvolupar robots assistencials per a residències de gent gran, i potser no és el tipus de tecnologia en què pensem quan parlem d'intel·ligència artificial.

Sí, fetitxitzem les tasques "d'ordre superior" i no pensem necessàriament en la cura com un acte d'intel·ligència i empatia extremes. Però també hi ha hagut un canvi en els últims anys sobre com pensem la intel·ligència. Ara, tot gira al voltant de la creativitat, els usos creatius del llenguatge, la creació d'imatges que ens sorprenguin... Depèn d'explorar formes d'estar en l'entorn, i en aquest sentit és molt interessant pensar en la IA a les cases intel·ligents, amb controls personalitzats de la temperatura, frigorífics que es comuniquen amb les persones, o altaveus amb els quals es pot interactuar. Són tecnologies que responen a les nostres demandes i ens proveeixen cures de diferents maneres.

Sona bé, però aquestes tecnologies poden ser discriminatòries?

Reproduïxen tota mena de biaixos racistes i masclistes. Si penses en què et promet un altaveu intel·ligent, transmet un sentit de privilegi de classe; la casa intel·ligent et convida a organitzar la teva llar imitant les formes d'una casa amb servei del segle XIX. L'assistent digital es presenta amb la veu d'una dona blanca de classe mitjana per suavitzar aquesta història racialitzada i perquè volen construir una relació entre tu i l'aparell, volen crear una sensació de confort que et porti a ficar un micròfon corporatiu dins de casa. Et fa una sensació de tenir el control, una relació reminiscent de la relació amo-esclau, però si ampliem la mirada, en realitat ets tu qui està fent feina per a Amazon, tot un treball digital, construint el teu perfil i posant-te en una situació de la qual s'aprofiten.

Plantejaves que la IA es proposa imitar la intel·ligència humana. Els biaixos en les tecnologies de decisió automatitzada són simplement el fruit d'imitar les discriminacions existents en la societat? O hi ha alguna cosa més?

El que demanem als sistemes de decisió automatitzada és que trobin patrons en les relacions socials existents, i a partir d'aquests patrons automatitzem la presa de decisions per estalviar temps de treball i els diners que hauríem de pagar a una persona. També poden estar enfocats a prendre decisions més justes quan els processos de decisió humans són massa defectuosos. Per exemple, davant la discriminació dels jutges vers les persones racialitzades a l'hora de valorar el risc de reincidència. Haurien de servir per no dependre de l'estat d'ànim de la persona que pren la decisió, i ens creen una sensació d'objectivitat i neutralitat.

I la sensació es correspon amb la realitat?

A l'hora de la veritat, si entrenes el sistema amb els patrons socials existents, el que acabes fent és imprimir-hi aquestes discriminacions. Però, sota aquest aspecte de neutralitat, es fa més difícil qüestionar-les.

En *La automatització de la desigualdad* (Capitán Swing, 2021), Virginia Eubanks planteja que l'ús d'aquest tipus de mecanismes en polítiques d'assistència social el que fa és invisibilitzar que les qüestions que aborden són qüestions polítiques.

I és interessant, perquè les eines d'avaluació de riscos de què parla Eubanks i que es fan servir en cada cop més institucions no són ni tan sols IA, són eines clàssiques que ara s'apliquen a

gran escala. A Austràlia, fa poc hem tingut un escàndol amb el cas Robodebt. Per intentar estalviar diners, el govern va crear aquest model d'auditoria dels ajuts d'assistència social, però amb un sistema de càlcul completament errat, i ho va fer servir a gran escala. Milions d'australianes que depenien d'aquesta ajuda van rebre notificacions que deien que havien de tornar tots els ajuts rebuts; la gent rebia factures de 30.000 o 50.000 dòlars. Hi va haver qui es va suïcidar després de rebre les cartes. Van provocar un patiment immens. El model matemàtic que van fer servir era terriblement defectuós, però l'origen d'aquesta situació és un apropament punitiu a la pobresa. El govern assumia que la ciutadania estava robant i buscava eines per castigar-la. Aquest és el punt de partida, i no té res a veure amb la intel·ligència artificial.

Parlàvem de com la IA reproduïx les discriminacions que existeixen a la societat, però en un article que vas escriure amb l'investigador Scott Wark analitzàveu una pràctica racista en la manera com Facebook processa les dades.

Si mirem la IA de forma molt bàsica, hi ha dos elements: les dades que recull i el model que les processa. Molta gent se centra els biaixos en les dades i planteja que, si tenim millors dades, podrem tenir millors models, però no té per què ser així. Fem servir les màquines perquè processin la informació millor del que podem fer-ho les persones, però llavors creen patrons i connexions que són imperceptibles per a nosaltres i a les quals no tenim accés. Un cop et col·loquen en una categoria, és molt difícil revertir-ho.

Què us vau trobar, concretament, en el cas de Facebook?

Van començar a oferir als anunciants fer un *targeting* dels seus anuncis per mitjà del que anomenaven "afinitats ètniques", i va ser molt controvertit per dos motius. El primer, que classificaven les usuàries en tres categories -"afroamericana", "hispanica" i "asiaticamericana" - i permetien als anunciants dirigir missatges publicitaris específicament a aquestes audiències, però també excloure-les d'alguns anuncis; es podia anunciar un pis i demanar que no es mostrés a algun d'aquests tres perfils, i això viola les lleis antidiscriminatòries i la llei d'habitatge dels Estats Units. Però el segon motiu, i més interessant, és que Facebook no demana a les usuàries que s'identifiquin amb una categoria racial i, per tant, inferia la teva identitat racial per mitjà del teu comportament. És una manera molt estranya de racialització, del tot desconnectada del cos, per mitjà de patrons i associacions, i divorciada de l'autoidentificació. La gent no només no podia triar com la identificaven, sinó que ni tan sols sabia que l'estaven marcant amb una categoria.

"Les tecnologies transmeten tota mena de biaixos racistes i masclistes: una casa 'intel·ligent' s'organitza imitant les formes d'una llar amb servei del segle XIX"

A l'article destacàveu que és una forma de racialització sense comunitat.

Sí, com dic, és una manera molt inusual de racialització. Normalment, n'ets conscient i pots trobar una comunitat. El racisme no té res a veure amb marques biològiques, corporals o del tipus que siguin, sinó amb l'experiència compartida del racisme. Per això la blanquitud no és tractada com una raça, perquè en una societat supremacista blanca les persones blanques no experimenten racisme. Llavors, aquest procés del qual parlem elimina el potencial per a l'organització i l'activisme. Si no pots formar una comunitat, si no tens evidències del racisme que pateixes, sota aquestes circumstàncies és realment difícil reclamar justícia.

Fa un parell d'anys, en una conferència, et preguntaves com podem incidir sobre un procés que opera més enllà de la nostra percepció. Tornant-te la pregunta, com podem fer comunitat sense saber com ens estan classificant?

Va haver-hi un moment molt optimista al voltant de les xarxes socials com un mitjà de fer comunitat, amb la Primavera Àrab, per exemple, en què la gent podia trobar-se en línia i organitzar-se de formes que abans no estaven al seu abast. Això, però, ha quedat enrere, i les xarxes socials, en tant que esfera pública, han estat colonitzades pels interessos comercials. El que busquen és crear comunitats per fer-hi publicitat direccional i per res més. És difícil fer coses bones amb aquesta forma tan predeterminada de fer comunitat.

Però alhora, per moltes persones queer o racialitzades que no troben persones semblants al seu entorn proper, aquestes xarxes encara són un espai on connectar amb altres i construir comunitat.

Tot i que aquests processos són opacs i mai podrem obrir la *caixa negra* i saber com funcionen o com ens classifiquen, la gent sap molt bé com crear maneres col·loquials d'entendre els algoritmes i d'arribar les unes a les altres. Ho veus constantment amb *influencers* que troben formes de potenciar les seves audiències, o activistes amb estratègies per esquivar la censura. Tenim molta capacitat de navegar en aquestes realitats. I sí, passa sobretot amb les comunitats minoritzades, en què hi ha un imperatiu polític de trobar-nos les unes amb les altres. Però hi ha la consciència que ho hem de fer *malgrat* l'algoritme, i que cal trobar estratègies creatives, perquè els algoritmes estan moderats per valors profundament conservadors i de classe mitjana.

Com dius, mai podrem saber ben bé com funcionen aquests processos, però entendre'ls millor ajudaria a fer-hi front?

L'alfabetització digital em sembla fonamental per a qualsevol persona preocupada per la justícia racial. És molt important saber com ens afecten aquests sistemes, però de la mateixa manera que com ho fan altres formes de burocràcia. Entendre com alguns passaports reben visats i altres no, o com una persona refugiada és reconeguda o no com a sol·licitant d'asil; entendre aquests processos avui també implica entendre com s'utilitzen els algoritmes. Però també penso que a vegades ens perdem en

la preocupació per crear més evidències de la discriminació. Tenim moltes proves que existeix el racisme o la violència sexual. El que ens falta és la voluntat política de fer alguna cosa al respecte. Llavors, a vegades, la reivindicació de la formació acaba substituint l'acció, i dediquem els recursos a això abans que a les accions que necessitem.

Els moviments que no estan centrats en qüestions tecnològiques mostren resistències a donar rellevància a aquestes qüestions?

És que els problemes que aborden són molt anteriors a la tecnologia, així que, per a la majoria de la gent, parlar de l'ètica dels vehicles autònoms no és la qüestió política més rellevant ara mateix. Dit això, la qüestió perniciosa dels sistemes algorítmics, en particular en la burocràcia, és que la gent no sap que s'estan fent servir ni com l'estan afectant. Hi ha tanta opacitat que ni tan sols saben que necessiten aquest tipus de coneixement. Hauríem de poder auditar les companyies que estan funcionant com a infraestructures públiques, però estan protegides per les lleis de secrets comercials. Google mai ens deixarà veure com classifica les pàgines al seu cercador, perquè el seu producte és precisament això. Mentrestant, el 90% de la gent no va més enllà de la primera pàgina de resultats. Per tant, el que passa en aquesta pàgina és importantíssim en termes de qui té veu, quines organitzacions són reconegudes i com la gent s'informa sobre el món.

Preguntar-te sobre com posar fi a la discriminació en la IA seria com preguntar sobre com acabar amb el racisme, no?

Sí, una qüestió tan senzilla com aquesta. [Riu.]

Llavors, com a mínim, què podem fer per millorar una mica la situació?

Soc pessimista pel que fa a millorar els models, però el que ens hem de preguntar és per què s'estan fent servir aquests models. En el cas que plantejava de Robodebt, per exemple, és possible deixar de tenir un abordatge punitiu de la pobresa des d'ara mateix, i fer una aproximació més generosa amb el benestar social. Això, de pas, no requeriria un volum massiu de recursos computacionals, que gasten quantitats ingents d'energia i aigua, recursos que són increïblement valuosos i escassos. Hi ha formes de canvi que no han de passar per aquí, i això encara és una part important de l'aplicació de justícia a l'era dels algorismes, que està a l'abast de tothom. ●

“Hauríem de poder auditar les companyies que estan funcionant com a infraestructures públiques, però estan protegides per les lleis de secrets comercials”

Ideari

L'AMOR EN UN MÓN SENSE FAMÍLIA

TEXT: **ALBA LAFARGA**

FOTOGRAFIA: **VICTOR SERRI I MARIA CONILL**

Quan es parla de l'abolició de la institució familiar, què es vol dir realment? Les pors que genera aquest plantejament estan justificades? Algunes pensadores plantegen si és una institució necessària o si pot arribar a ser limitant en aspectes com les cures, el treball o l'organització social

La família és una de les estructures socials més instaurades, reconegudes i protegides arreu. És alhora el primer espai on podem trobar les cures essencials per viure, però també el lloc de la reproducció del patriarcat i la marca del gènere. És per això que posar-la en dubte o, fins i tot, proposar-ne la desaparició, pica. I és que, si gratem una mica, trobem que la família és una de les institucions clau per a la contínua reconstrucció del món tal com el coneixem. Marx i Engels ja assenyalaven que la institució de la família era la tercera pota que mantenia el sistema capitalista juntament amb el mercat i l'estat. De fet, l'ideal de família ha servit a un munt de projectes de diferent índole política per apuntalar relats nacionalistes de tota mena i és constantment reproduït en la cultura popular.

AMOR (INCONDICIONAL) I REPRODUCCIÓ EMOCIONAL

La imatge contemporània més estesa d'ideal és la de la família nuclear: pare, mare i fills i filles. Es dona per suposat que en la família hi regna l'amor incondicional, que és el primer (i potser l'únic) espai de socialització on les cures estan garantides sense res a canvi. I és que en el centre de l'estructura familiar hi trobem el que s'ha anomenat *reproducció social*. És a dir, totes aquelles ocupacions que mantenen el petit ecosistema privat de la llar en marxa. Se'n diu *reproducció* i no *producció* perquè és una feina bàsica pel manteniment biològic de la vida que sol quedar en l'àmbit privat i no és un treball remunerat com les feines productives. De fet, són aquelles tasques que permeten crear la força de treball de forma gratuïta o a un preu molt reduït.

Alva Gotby, a *Ellos lo llaman amor* (Verso, 2023), centra l'anàlisi de la reproducció social en el que bateja com *reproducció emocional*. Si el treball de garantir el benestar de les persones ja és menystingut en les societats capitalistes, el component emocional d'aquestes feines és gairebé invisible. Sobretot, perquè impera la mentalitat de ser adults autosuficients que es valen per si mateixes dins del marc competitiu del neoliberalisme. I només s'entenen com a cures aquelles tasques destinades a les persones dependents com les criatures o la gent gran.

El mite de l'autosuficiència ha estat àmpliament desmuntat per pensadores com Judith Butler, Sara Ahmed o Lauren Berlant. El que sembla estar al cor de la condició humana no és l'autosuficiència sinó la vulnerabilitat. No naixem enmig del no-res com els infants salvatges o Robinson Crusoe, sinó que, d'ençà que arribem al món, depenem de tota una sèrie de suports per viure. D'aquí que es digui que som éssers interdependents; que ens sostenim les unes amb les altres. I som vulnerables perquè, en estar lligades entre nosaltres, ens afectem contínuament (positivament i negativament).

Estem obligades a dependre i fer créixer les xarxes de suport mutu. I, en un sistema com l'actual, això implica recolzar-nos en aquelles estructures socials que estan institucionalitzades, com és el cas de la parella o la família. Però no només això, sinó que, a més, els treballs de l'amor, les cures i les emocions estan generitzats. Són les dones les que carreguen el pes de les tasques domèstiques i emocionals de la família (a part del treball productiu que la majoria d'elles també ha d'assumir). A la pel·lícula *Lady Bird* (Greta Gerwig, 2027) i la sèrie d'humor *The Middle* (Eileen Heisler i DeAnn Helene, 2009-2018), el personatge de la mare carrega amb tot el pes estructural i econòmic

de família. En els casos en què externalitzen part d'aquestes tasques, solen ser persones pobres i sovint migrades, amb salaris molt baixos, les que sostenen la vida de les famílies amb més poder adquisitiu.

És difícil repensar els marcs de l'amor lluny d'aquesta obligació de cuidar, escoltar i atendre que s'imposa als subjectes feminitzats. Per aquest motiu, abans d'arribar a l'abolició de la família, cal mencionar la proposta sobre l'abolició del gènere que duu a terme Ira Hybris a *Mutantes y divinas* (Kaótica, 2023). Reprenent tota una genealogia abolicionista, l'assagista desenvolupa la idea del gènere com una forma imposada d'escassetat que encadena la feminitat a la reproducció de la força de treball (entre altres limitacions, sobretot per als cossos dissidents). Com ja havia denunciat als anys setanta el col·lectiu Wages for Housework (salaris per al treball domèstic), si s'ha gués de remunerar tot el treball de l'amor, el sistema capitalista no seria sostenible. Per això necessita que tota aquesta feina sigui gratuïta o pagada a preu molt baix. Abolir el gènere, per a Hybris, és obrir-se a una conspiració de desig en contra de la individualització i que rema cap a una nova vida en col·lectiu. I és que quan qüestionem una determinada estructura social, com passa amb el gènere, tentineja tot el sistema. Des de la família fins al paper central que ocupa el treball en les nostres vides.

Cal, doncs, relligar la nostra idea d'amor a l'extensió dels afectes i les cures per a tothom; i no només pels que han tingut la sort de néixer en el si d'una família amorosa. En aquest sentit, és imprescindible llegir el que planteja Juanpe Sánchez López a *Superemocional* (Contintameties, 2023), un assaig que advoca per buscar en el queer l'espai idoni per proposar noves formes d'amor que celebren la vulnerabilitat i la interdependència. Quan proclama que "estimar no és optimitzar-se

per al mercat sinó entregar-se als altres. Estimar no és rendir sinó rendir-se", l'autor desmunta la idea d'amor entès dins de la roda productivista. Al llarg del seu assaig, Sánchez López lluita contra la idea de "conquesta de l'ésser estimat"; defuig el concepte d'amor que impera en els realitats televisius com *La isla de las tentaciones* (Telecinco, 2020-24), on es tracta l'altre com un espai colonitzable. O, dit amb paraules de la política i feminista russa Alexandra Kollontai, superar l'amor com a propietat. Sánchez López parteix de les teories d'Eva Illouz per criticar la individualització de l'amor i busca evitar que esdevingui una pràctica de consum més. Abolir la família, implica, en primer lloc, repensar les feines de l'amor més

enllà de l'obligació i l'ocultació en l'àmbit privat.

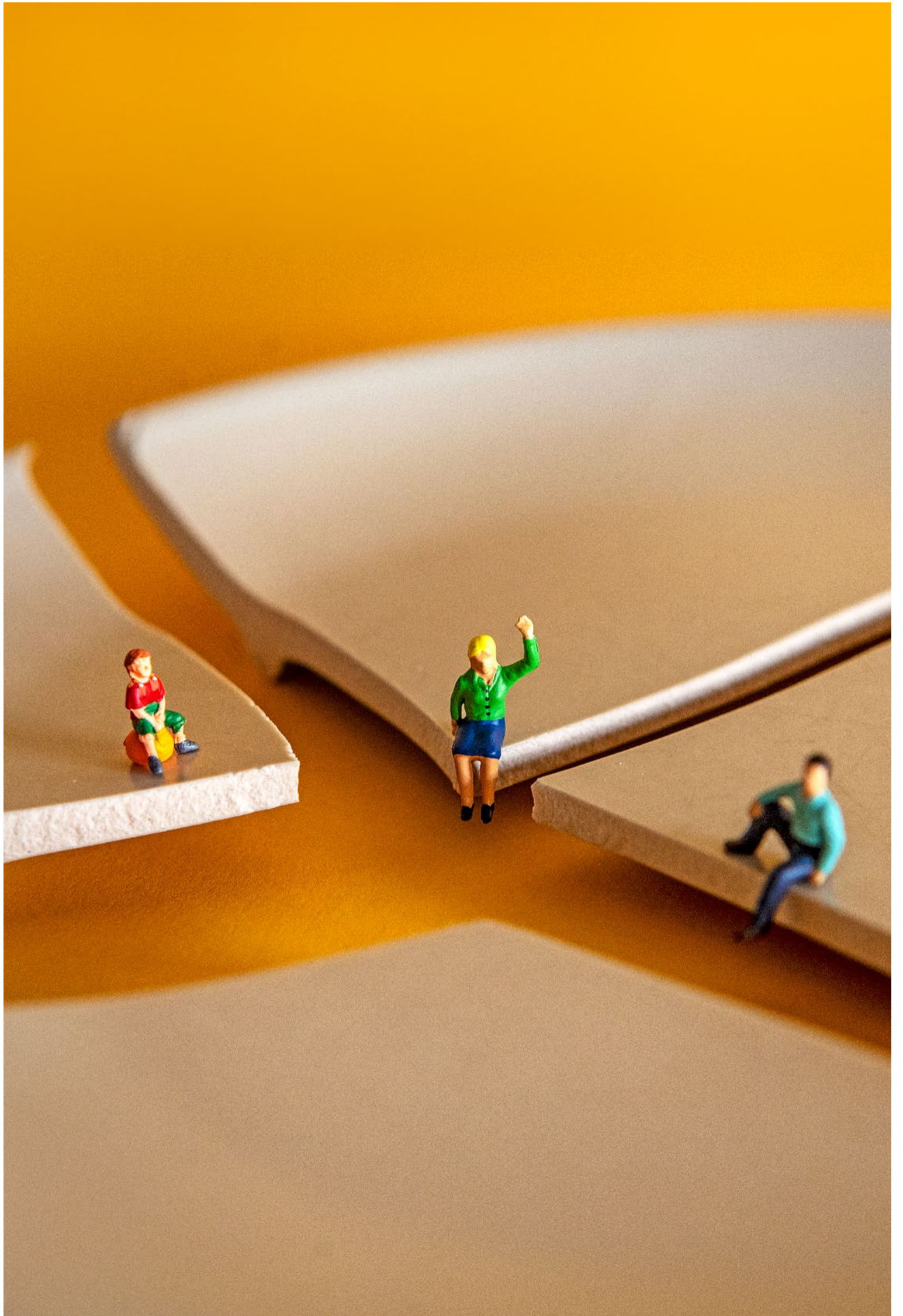
LES PORS RERE L'ABOLICIÓ DE LA FAMÍLIA

L'expressió "abolir la família" és font d'angoixes. Si, com acabem de veure, tenim assumit culturalment que les famílies seran les garants de l'amor incondicional, la idea de suprimir-les ens genera la por de ser abandonades, de quedar-nos soles davant la crueltat del treball o de l'estat. Així ho descriu M. E. O'Brien a *L'abolició de la família* (Tigre de paper, 2023). Totes aquestes pors són universals en una era de desmantellament dels suports socials i creixent atomització de la societat capitalista.

De fet, en moments de precarietat material, és habitual trobar-se amb defenses de la família pel fet de ser una font d'estabilitat econòmica, com ja va passar durant la crisi del 2008, quan es parlava de la importància de la unitat familiar dins l'Estat espanyol per sobreviure a la crisi. Les pensions de la gent més gran mantenien a les que es trobaven sense ►

EN PEL·LÍCULES COM 'LA SOCIEDAD DE LA NIEVE' O 'EL SENYOR DELS ANELLS', L'EIX DE LES CURES ES DESMARCA DE LA FAMÍLIA

► feina. Més que veure-ho com una sort (sort de no estar tan individualitzades com per no poder demanar ajut a algú), es pot llegir com una obligació material a viure amb els pares o avis per la incapacitat econòmica d'escollir viure d'una altra manera. Però potser valdria més la pena que l'únic suport no fos la família, sinó poder comptar també amb un teixit veïnal fort o una xarxa d'amistats més sòlida. El que ens hauria d'angoixar no és una proposta abolicionista de la família, sinó veure que el més bàsic per a la vida no està garantit per a tothom.

És cert que la família també és considerada com un bastió de seguretat per a moltes persones oprimides racialment, econòmicament i patriarcalment. Com destaca Sophie Lewis a *Abolir la família* (Manifest, 2023), citant Kathi Weeks, la família nuclear ha permès a molts grups subordinats protegir-se de l'estat i de les precarietats del sistema capitalista. Però no deixa de ser una "institució blanca, colonial, burgesa, heterosexual i patriarcal que va ser imposada per l'estat, la societat i el capital als antigament esclavitzats, als pobles indígenes i a les onades de migrants, els quals, tots ells, encara necessiten alhora les seves escasses proteccions i són marginats pels seus llegats i prescripcions".

Una altra temor que entronca amb la por a l'abolició de la família és la incomoditat que generen determinades expressions de les lluites dissidents que qüestionen l'hegemonia de l'heteronormativitat, la família i el patriarcat. Com formula Christo Casas a *Maricas malas* (Paidós, 2023), actualitzant unes paraules de Camila Sosa Villada, hi ha paraules que estan cobertes de crims, insults, semen, sang, silenci, solitud, fam i intempèrie, com *travesti* o *maricó*. I, en comptes de fer servir termes anàlegs com *dones trans* o *gais*, es reafirmen en continuar fent servir els noms que destorben i sospiten de la normalitat imposada. D'una forma similar, les reivindicacions dels col·lectius gais dels anys setanta que advocaven per l'abolició de la família, van quedar, a l'Estat espanyol, enterrades arran de l'aprovació del matrimoni igualitari dècades més tard. En una entrevista recent a la *Directa*, Christo Casas ho resumia així: "Hem anat posant en gàbies allò que era cridaner i que molestava per ser acceptades. Hem fet una mena de pacte: nosaltres no cridem l'atenció i vosaltres, la societat, ens tolereu". L'estat i la societat sempre troben formes d'higienitzar aquelles crítiques estructurals i redirigir-les cap al manteniment del sistema econòmic.

Malgrat que "abolir la família" ens pugui sonar a una eliminació de les poques cures que tenim garantides, M. E. O'Brien ens diu, o més aviat ens proposa, diferents escenaris per ampliar aquest espai de cures i suport més enllà dels marcs de la família nuclear. I és que el que pretenen totes les proclames en pro de l'abolició de la família és convertir les cures en un bé social universal i incondicional.

FORMES DE DOMINACIÓ DE PORTES ENDINS

Més enllà de l'ideal estès de la família nuclear, el cert és que la privacitat que ofereix aquesta estructura permet que es teixixin un seguit de relacions dismòrfiques i aberrants que no toleraríem mai fora de l'àmbit privat. Des de la mare opressiva que representava Louise Bourgeois amb les seves aranyes monumentals com la *Maman* instal·lada davant del Museu Guggenheim de Bilbao, fins a les teranyines de traïcions i enveges de les novel·les de Mercè Rodoreda. La família, en l'art i en la literatura, sol ser un espai inquietant que pot ser niu de violències i abusos que queden en secret. I no ho són pas perquè sí, perquè en la vida real molts abusos i violències tenen lloc dins l'àmbit domèstic. Com comenta Leticia Asenjo a *Honraràs pare i mare* (Fragmenta, 2023), les xifres de l'Organització Mundial de la Salut mostren que gairebé tres de cada quatre infants d'entre 2 i 4 anys pateixen regularment la violència física o psicològica exercida per pares o persones que en tenen cura. Igualment, un estudi alarmant d'Unicef mostra que el 48% d'infants del món pensen que els pares i les mares tenen dret a pegar-los si es porten malament. Hi ha alguna cosa que no acaba de rutllar

si el maltractament al si de la família és possible gràcies a la mateixa estructura privada de la llar.

Per altra banda, la crisi sanitària de la covid-19, que va obligar a tancar les escoles temporalment, va evidenciar que, per a una família nuclear amb dues progenitores teletreballant, cuidar la canalla i la casa era una tasca gairebé impossible. Sense poder dependre de professorat, familiars, amistats o mainaderes, va quedar clar que la família no és una estructura autosuficient i que, definitivament, treballe massa hores per a poder-ho compaginar amb la vida.

Les famílies són un engranatge més per al disciplinament social: reprimeixen i busquen reajustar les seves integrants dins la norma. Poden ser, per exemple, un factor que bloquegi o retardi les sortides de l'armari de les persones queer i trans. Per altra banda, les famílies han estat una forma històrica de transmissió de riquesa i poder per mitjà de les propietats, cosa que només perpetua les injustes situacions de dominació.

Així doncs, seguint l'argumentari de M. E. O'Brien, abolir la família també és rebutjar formes de dominació que s'amaguen en algunes relacions familiars, i no només familiars sinó en qualsevol àmbit, com les laborals o les existents entre llogateres i propietàries. Plantejar abolir la família comporta alhora l'abolició dels lloguers abusius i la fi de la propietat privada com a forma d'especulació amb un bé bàsic per a la vida.

COM REPARTIM LES CURES?

Necessitem una forma més coherent i justa de donar resposta a la dependència humana entre les unes i els altres. Com hem vist, relegar la nostra condició vulnerable al si familiar només redueix les possibilitats de rebre ajuda i de poder-la oferir quan calgui.

Tenim algun referent proper d'altres formes de repartir les cures? A primer cop d'ull, sembla que totes les imatges culturals populars que veiem al cinema, la televisió, la literatura i els mitjans de comunicació, acostumen a reproduir el model de família nuclear pròpia del sistema capitalista. De vegades, però, el centre gravitacional de les cures canvia de lloc sense que ens n'adonem, i ens ho mostren alguns productes audiovisuals recents de gran consum: des de la *Sociedad de la nieve* (José Antonio Bayona, 2023) fins a la comunitat de l'anell de la saga *El senyor dels anells* i, fins i tot, l'acadèmia musical del reality musical *Operación Triunfo*. En el dia a dia ens trobem amb organitzacions temporals on les cures no depenen de la família, sinó d'una altra estructura. És clar que són exemples limitats en un espai-temps, però ja obren una porta a imaginar altres formes de viure juntes.

En els diferents llibres que hem resseguit s'assagen imaginaris i comunitats per fer possible a poc a poc la utopia d'abolir la família o bé s'encomanen a un futur lliure d'aquesta institució, que només construiran aquelles que facin aquesta revolució. És difícil concretar propostes especulatives i és que, en la majoria d'idearis sobre l'abolició de la família, queden moltes portes i finestres per obrir. Sophie Lewis es planta en contra de qualsevol idea de parentiu i d'ampliació dels límits de la família i advoca per una clara superació d'aquesta estructura. En el seu lloc, hi projecta un "gloriós i abundant no-res", que oposa a l'escenari d'escassetat que associa a la família. M. E. O'Brien desenvolupa tota una proposta integral sobre com es podria reproduir la vida humana sense la família, l'estat i el salari que ha anomenat "reproducció social comunista i amor roig". Al seu torn, Alva Gotby proposa explorar els potencials queer d'una política de l'amistat, per pensar noves formes de socialitzar més enllà dels límits de la dialèctica entre privat i públic, i més enllà de les esferes del treball assalariat i la vida familiar.

No és fàcil pensar l'aplicació d'una proposta enfocada a revolucionar totes les institucions que mantenen l'estructura social i econòmica amb la qual hem crescut. Però tampoc ha de ser impossible començar a desitjar-ho davant l'evident crisi de la institució de la família. ●

Aprendre a dubtar

LA RECOMANACIÓ D'ÀGATA LOSANTOS

Pensar fa mandra, i cada vegada en fa més. Això se'ns aplica als adults que busquem solucions màgiques –“Posa fi a tots els teus problemes llegint aquest llibre”, “Cuina dos minuts i no cal pensar-hi en una setmana”, “T'ocupo els dies amb deu temporades de sèrie i no hauràs de tornar a fer anar el cap fins al mes vinent”...–, però també a la mainada, que té la impaciència pròpia de la seva edat –ells tenen l'excusa de la joventut!–, i que busca la satisfacció i la resposta immediates, sense que impliqui cap desgast intel·lectual o temporal.

Com a llibreters, des del primer dia, per intuïció i sense haver-ne parlat prèviament, arrufem el nas quan ens trobem receptes miraculoses d'aquesta mena mentre mirem a la pantalla les propostes de novetats que ens arriben. De cop i volta, però, els esbufecs de desaprovació que acompanyen l'*scroll* del PDF s'aturen a l'instant quan trobem el títol escadusser que destaca perquè ens convida a aturar-nos, observar i rumiar. Les llibreries són eines polítiques de primer ordre, i no cal dir que el nostre biaix és evident, sobretot quan passem per la secció de no-ficció. Tanmateix, per als bons ulls, entrenats a remenar entre la literatura infantil i juvenil, també es fa palès que sentim debilitat pels llibres adreçats als lectors més joves que plantegen preguntes en comptes de donar respostes, que semblen el dubte en comptes de generar certes. Pot arribar a ser extenuant, però la intensa etapa infantil del “per què?” és en realitat una actitud que voldríem per a tota la vida. La majoria de nosaltres deixem de preguntar-nos per què les coses són com són, i per això volem suggerir alguns dels títols que tenim a la secció d'infantil i juvenil de la Llibreria Isop, que conviden

a allargar aquest desig d'explorar i saber fins més enllà dels primers anys de vida.

Una de les nostres propostes preferides per practicar la filosofia des de les primeres edats són les capses de Wonder Ponder, que sempre tenim a mà. Una publicació més recent que també porta a fer-se bones preguntes sobre el nostre lloc al món des de diferents punts de vista és *Qui soc*, de Tzu-Chung Chang (Zahorí Books, 2023). Per continuar avançant en l'autoconeixement recomanem *Comerse el tarro*.

Guia para descubrir el cerebro (Editorial Fulgencio Pimentel, 2018), una guia gairebé enciclopèdica, profusament il·lustrada, que mostra el funcionament del cervell a l'hora de decidir, crear

i constituir totes les facetes del que anomenem jo. Si ens allunyem d'un enfocament més científic

i passem al terreny dels sentiments, no podem deixar de banda dos títols admirables per la bellesa i singularitat del plantejament:

Què fan els sentiments?, de Tina Ociewicz (Edicions Saloria, 2023)

i *Sentiments trobats* de Gustavo Puerta Leisse i Elena Odriozola (Ediciones Modernas del Embudo, 2020). Finalment, per als qui

pensen que amb ficció tot entra millor, alguns dels nostres llibres de capçalera que ens conviden a qüestionar-nos sobre el món

i el paper que hi tenim són *El llop de sorra*, d'Asa Lind i Maria Elina (Kalandraka, 2023); *Rigo i Roc*,

de Lorenz Pauli i Kathrin Schärer (Pagès Editors, 2019); *En Serafi i els seus invents meravellosos*, de Philippe Fix (Flamboyant, 2019); *El Gran Gris*, de Jörg Steiner i Jörg Muller (Lóquez Ediciones, 2017), o

Berben i Colibrí, de Fran Pintadera (Akiara, 2023).

La selecció és per força breu i desordenada, però famílies, docents i altres mediadors, us animem a buscar llibres que semblin dubtes i generin bones converses: la llista és inacabable.

INFANTIL

Qui soc: un llibre per conèixer-te

Tzu-Chung Chang

Zahorí Books, 2023

44 pàgines

LLIBRERIA

isop

La Llibreria Isop som animals fantàstics, faules encantades, persones reals que s'aixequen davant de l'adversitat, viatges intercontinentals, naufragis de mar, focs de terra pampalluguejant de por, manifestacions, coronels sense corneta, boscos espessos i taigàs interminables, l'any 2057 i també el 1984. És un projecte que la Júlia, en David i l'Àgata hem decidit tirar endavant després de molts anys somiant-hi. A Olot hi falten llibreries perquè cada dia neixen noves lectores.

LA ‘TUSETADA’, UN DIT A L’ULL DE LA ‘GAUCHE DIVINE’

TEXT: **OSCAR BLANCO ACUÑA**
IL·LUSTRACIÓ: **MANEL PLA**

TUSET
STREET

El desembre de 1970, una protesta protagonitzada per un grupuscle anomenat Comunismo, va causar desperfectes als locals de moda del barceloní carrer de Tuset, llavors punt d'encontre i oci de la progressia burgesa i esnob, a la qual s'assenyalava per fer un antifranquisme de cara a la galeria

Un xiulet dona el senyal. Diversos centenars de joves ben vestides -algunes fins i tot de trajos- s'agrupen a la cantonada del carrer de Tuset amb l'avinguda del Generalísimo, a la zona alta de Barcelona. Fins aquell moment dissimulaven com podien. En poc més de quatre minuts recorren en bloc el carrer i al seu pas arrasen amb aparadors i cotxes. Quan arriben a la Travessera de Gràcia tornen a dispersar-se. S'esfumen amb la mateixa celeritat amb què havien aparegut. El carrer queda ple de vidres trencats i de pamflets escampats per terra on, segons l'historiador Josep Maria Colomer, es pot llegir: “*La misma burguesía que asesina en Burgos se refugia en la paz de Tuset*”.

Aquesta escena va succeir el 5 de desembre del 1970. Per tant, enmig de les mobilitzacions contra el Procés de Burgos, un Consell de Guerra contra setze militants d'ETA que va convertir-se en un bumerang pel règim franquista i en un punt d'inflexió per a l'oposició. En aquell context d'ebullició al carrer i pressions internacionals a la dictadura de Franco, no sorprèn l'organització d'un “salt”, que era com s'anomenava popularment el format habitual de les manifestacions clandestines. Tampoc sobten massa els mètodes de la protesta. Però, sí que crida l'atenció l'espai escollit: el carrer Tuset. Per què aquells centenars de persones havia destrossat una via que en aquell moment era símbol de modernitat i progressisme?

LES NITS DELS “FILLS DE VÍDUA”
“Del teatre, deu-me en Paso, i del cine, no en parlem; em fa més el pes la Sara que en Bardem. (...) Però soc catalanista i a casa, amb la mamà, quan no hi ha visita, parlo sempre en català”. El 1966 el poeta Pere Quart va adaptar lliurement una cançó de Bob Dylan, “Tombstone Blues”, amb el títol de “Romanço del fill de vídua”, per al debut del grup de folk rock Els Tres Tambors. Els versos àcids del poeta de Sabadell se'n riuen de valent de la burgesia *progre* de l'època. Joan Oliver, com es deia realment l'escriptor, retratava els fills de casa bona de Barcelona com uns personatges superficials amb llotja al Camp Nou que intentaven fer-se els europeus i els moderns.

El fragment citat de la cançó té un punt premonitori. Només dos anys després, el 1968, la Sara dels versos [l'actriu i vedet Sara Montiel] va protagonitzar *Tuset Street*, pel·lí-

cula que va portar a la pantalla gran l'intent d'emular el Carnaby Street de Londres a la capital catalana. Durant la dècada dels seixanta, el carrer de Tuset es va anar poblant de pubs, boîtes i boutiques a l'última moda, fins a esdevenir un espai emblemàtic d'aquest Objecte Politicocultural No Identificat que el periodista Joan de Sagarra va batejar amb el nom de *gauche divine* (*esquerra divina* en francès). En concret, La Cova del Drac, on l'escriptor Josep Maria Espinàs feia de programador, va ser el local de Tuset més clarament lligat a l'esquerra cultural. Per allà van

de la qual va sorgir un grapat d'intel·lectuals i professionals liberals decisiu en la renovació de les indústries culturals a Catalunya. Com a mínim, van aportar aire fresc en un ambient resclosit per la censura.

Pere Quart va ficar-se amb aquesta classe social acomodada amb molta més ironia que malícia. També van fer autocrítica de la *gauche divine* algunes de les figures d'aquell ambient que provenien d'una extracció més popular com els escriptors Joan Marsé, Terenci i Anna Maria Moix o Manuel Vázquez Montalbán. Aquest últim escrivia en

En un article a “Triunfo”, el gener de 1971, Manuel Vázquez Montalbán assenyalava les “connotacions polítiques mínimes” de la “suposada ‘gauche divine’: són liberals sentimentalment i, s’ha de reconèixer, partidaris de les revolucions noves”

desfilat algunes de les principals figures de la Nova cançó i del jazz d'aquí i internacional.

Gauche divine va ser una etiqueta posada des de fora, poc reivindicada pels seus suposats membres i, en certs moments, una arma llançadora per desacreditar una determinada tipologia social. A hores d'ara és un lloc comú analitzar aquella escena com una oposició merament cultural al franquisme protagonitzada per joves de bona família, que volien desafiar l'autoritarisme del règim, però no tant com per arriscar la seva posició privilegiada. No obstant això, s'ha de reconèixer el mèrit d'una generació

un article a la revista *Triunfo* el gener del 1971, on assenyalava que les “conviccions polítiques comunes de la suposada *gauche divine* són mínimes: són liberals sentimentalment i, s'ha de reconèixer, partidaris de les revolucions més noves. (...) Si l'última revolució és la sexual, doncs la sexual. Si l'última revolució és la palestina, doncs la palestina”.

En el mateix article, que duia l'avui impensable títol d’“Informe subnormal sobre un fantasma cultural”, Vázquez Montalbán explica que la fotògrafa Colita (de nom real Isabel Steva) i l'empresari de la nit Oriol Regàs estaven preparant una

exposició anomenada “Gent Divina” que havia de retratar els protagonistes d'aquell “fantasma”. Precisament, les morts recents de Colita i del cineasta Ventura Pons han recuperat el record d'aquella Barcelona considerada a l'avantguarda cultural europea. Finalment, el clima de tensió generat pel Procés de Burgos va fer que el projecte d'exposició es desés en un calaix. No eren temps per la frivolitat.

ALERTA AL COMUNISME DE SALÓ
En tot cas, la crítica més frontal contra la *gauche divine* no va tenir forma d'article, ni de cançó, ni de llibre... Va ser la manifestació llampec que descrivíem al principi, organitzada pel grup Comunismo, antecedent immediat de la trostkista Lliga Comunista Revolucionària (LCR), fundada l'any següent. És una protesta poc coneguda. A l'hemeroteca de *La Vanguardia* (aleshores *La Vanguardia Española*) es poden recuperar un parell de notícies, però se centren en les destrosses i parlen de “vandalisme”. En la literatura posterior sobre l'època apareix alguns cops com una nota al peu en explicacions del Procés de Burgos o de l'evolució de la *gauche divine*.

Amb aquella “acció exemplar”, el grup Comunismo denunciava les contradiccions d'una classe social que volia protagonitzar la crítica al franquisme alhora que sostenia el règim. A la vegada era una crítica forta a l'estratègia del PSUC, la força política clandestina més majoritària de l'anti-franquisme, perquè bona part de la intel·lectualitat adscrita a la *gauche divine* fluctuaven en la seva òrbita. L'episodi forma part d'un procés de delimitació ideològica que marcava distàncies tant respecte al reformisme com a l'estalinisme, d'una generació en ple procés de radicalització política. Retrospectivament, molts protagonistes consideren que aquella pulsó diferenciadora portava sovint al sectarisme.

Segons va escriure l'any 2015, l'antropòleg Manuel Delgado recorda aquelles destrosses com una mena d'acte litúrgic, un àngel exterminador contra la hipocresia burgesa. En canvi, un veterà militant que va participar en l'acció, conegut com a *Calitu*, en té un record més prosaic. Ell, que el 1970 superava per poc la vintena i encara era només simpatitzant del grup promotor, tenia un encàrrec clar: trencar tots els aparadors d'una banda del carrer.

L'acció estava mil·limetrada per evitar costos repressius i cada grup tenia unes tasques assignades.

Portar sacs de pedres, saltar per sobre els cotxes, trencar llunes amb un pal de ferro... Després de cada *salt* hi havia sempre una cita de seguretat amb els responsables de les cèl·lules per comprovar si s'havien produït detencions. Aquell dia tot va sortir bé.

En un butlletí editat el mateix desembre del 1970, amb el títol *El consell de guerra a Burgos i la lluita de masses contra la repressió*, Comunismo treia pit per haver organitzat "comandos demostratius" sense "entregar" cap militant. També explicava que aquelles accions "encara minoritàries" i "empreses sota

la iniciativa dels revolucionaris" buscaven "demostrar pràcticament a les masses" que eren "possibles formes d'acció més radicals i eficaces per colpejar la burgesia".

DE TUSSET A MONTSERRAT

Òbviament, l'acció va remoure l'ambient al si de l'antifranquisme. Calitu recorda l'emprenyament de la gent del PSUC i les tensions a grups com els coneguts com a *chechos* (Comitès de Huelga Estudiantil, Comitès de Huelga Obrera) perquè alguns sectors envejaven l'audàcia del grup Comunismo. Ell va portar durant

uns mesos un retall de diari que recollia el fet a la cartera com un tresor fins que es va emportar una esbrancada per posar en risc la seguretat de tot el seu *Círculo Rojo*.

Només una setmana després de les destrosses, el 12 de desembre, va començar la Tancada de 300 intel·lectuals i artistes al monestir de Montserrat, amb la participació de bona part de la concurrència habitual del carrer de Tuset. Per exemple, la mateixa Colita, l'arquitecte Oriol Bohigas, la cantautora Guillermina Motta o l'escriptor Terenci Moix. Aquella tancada de

tres dies ha quedat en la memòria com la principal protesta contra els judicis de Burgos a Catalunya i va provocar atacs de la premsa de dretes, especialment la madrilenya, contra l'espectre de la *gauche divine*.

Al seu llibre *El discreto encanto de la subversión* (Laetoli Editorial, 2011) l'acadèmic Alberto Villamandos escull precisament la tancada a Montserrat com a episodi final de la *gauche divine* o, com a mínim, com un punt i a part. Després del Procés de Burgos l'antifranquisme va entrar en una nova fase. I el carrer de Tuset també. ●

Violència lingüística i necropolítica d'Israel

Els conceptes lingüístics hegemònics en els mitjans de comunicació i els relats institucionals normalitzen i fins i tot justifiquen el dret de l'Estat israelià sobre la vida de la població palestina

Per la meua feina, sempre he d'estar en contacte amb les actualitzacions lingüístiques que tenen lloc en les llengües amb les quals treballo. Diàriament, m'arriben notificacions a la safata d'entrada sobre canvis en diccionaris comuns, diccionaris terminològics i altres sistemes de recopilació lingüística que documenten i normalitzen les novetats que tenen lloc en una llengua. Aquests tenen diversos orígens, però la seva metodologia de documentació i normalització segueix dos camins diferents: descriptius i prescriptius. En el primer cas, institucions que regulen el llenguatge, com ara el Consorci per la Normalització Lingüística (CPNL) en el cas del català, o la Reial Acadèmia Espanyola (RAE) per al castellà, recullen els usos col·loquials d'una llengua, com per exemple, *criptomonedra*, a partir del terme en anglès *cryptocurrency*. En canvi, en el segon cas, aquestes institucions prescriuen normes que n'anticipen la utilització. És a dir, en lloc d'observar els usos col·loquials i documentar-los a mesura que el llenguatge és introduït a l'imaginari i a la parla de la societat, aquestes normes lingüístiques són establertes i imposades amb l'objectiu de protegir l'ús d'una llengua determinada.

En tot cas, entre correus electrònics que formen part de la meua rutina, me'n va arribar un de l'*Associated Press (AP) Stylebook* (el *Llibre d'estil de l'agència Associated Press*), que ens ac-

tualitzava -a nosaltres, els agents que manipulem la llengua escrita- alguns termes, context i algunes orientacions lingüístiques relacionats amb la guerra "Israel-Hamas". S'hi pot llegir: "Utilitzeu *Palestina* només en el context de les activitats de Palestina en els organismes internacionals als quals ha estat admesa. No feu servir *Palestina* o *l'Estat de Palestina* en altres situacions, perquè no és un estat unificat i totalment independent. Pel que fa als territoris, feu referència específicament a Cisjordània o a Gaza, o als *territoris palestins* quan fem referència a tots dos. Els palestins són àrabs que viuen -o els avantpassats dels quals van viure- a l'àrea geogràfica que comprèn Israel, la Franja de Gaza, Cisjordània ocupada i Jerusalem Est. Aquestes zones van ser en altre temps part de Palestina, regió tradicional de la Mediterrània Oriental".

Pel que fa a l'ús de la combinació terminològica *Israel-Hamas*, el mateix terme reflecteix una narrativa esbiaixada que afavoreix Israel. L'expressió blanqueja el desequilibri de poder i el context històric de Palestina per mitjà de l'ús del guionet, i pinta les accions de Hamas com a batalla simètrica, en lloc de reconèixer la desproporcionada força militar israeliana. D'altra banda, en la negativa de l'*AP Stylebook* a reconèixer Palestina com a estat -en recomanar l'omissió del terme *Palestina* i l'ús d'alternatives com *territoris palestins* o referir-s'hi en relació amb conflic-

tes- hi ha un intent de soscavar la legitimitat de la seva condició sobirana. Aquesta pràctica lingüística té com a objectiu influir en l'opinió pública, en emmarcar la narrativa de manera que margina la identitat i la nacionalitat palestines, controlant, per tant, el discurs i configurant perspectives parcials que s'alineen estretament amb les posicions del govern israelià.

La manipulació tàctica del llenguatge, demostrada per estratègies polítiques com les utilitzades pels nazis, és una idea força sinistra que pretén controlar el pensament de la societat. Com bé se sap, el Ministeri del Reich per a la Il·lustració Pública i la Propaganda va ocupar gran part del seu temps a establir una manera de comunicar-se pròpia. Segons que explica el filòleg jueu alemany Viktor Klemperer a *La Llengua del Tercer Reich* (Folch & Folch, 2023), el nazisme penetrava "[...] a la carn i a la sang de les masses a través de paraules aïllades, d'expressions, de formes sintàctiques que eren adoptades de manera mecànica i inconscient", i acaba afirmant que "l'idioma alemany no va ser innocent dels horrors del nazisme".

És clar que la manera com els òrgans reguladors del llenguatge apliquen les seves estratègies està totalment condicionada a la seva utilització política, de manera que l'idioma estarà sempre al servei dels seus interessos com una eina utilitzada per accedir fàcilment al discurs públic i construir de manera sistemàtica

els processos de dominació. Tot i això, el que moltes vegades no queda tan clar és que la distorsió lingüística deliberada i l'ús d'eufemismes són estratègies perverses utilitzades per deformar la realitat i suprimir la dissidència. Aquest intent cerca limitar el pensament crític i crear un entorn mental on preval l'obediència, s'erosiona l'autonomia, es fa ressò d'atrocitats històriques i converteix el llenguatge en arma per al control autoritari i la destrucció del pensament radical.

El llenguatge emprat per justificar i perpetuar les accions d'Israel contra Palestina s'entrellaça amb el concepte de *necropolítica* desenvolupat per l'historiador camerunès Achille Mbembe. A grans trets, la necropolítica posa èmfasi en la política de la mort com a dimensió crucial dels règims polítics contemporanis, sobretot en la sobirania que exerceixen els estats per mitjà del control i la regulació de la mort, que es manifesta de diverses maneres, com la violència estatal, la colonització, la discriminació racial i la gestió d'espais "necropolítics" com les presons, les zones de guerra i els camps de refugiats. Mbembe sosté que la concepció tradicional de la sobirania -que implica el poder de deixar viure o fer morir- ha evolucionat cap a una sobirania nodrida del pensament de "fer viure i deixar morir".

L'intercanvi de la utilització dels verbs no és casual. En el primer cas, la sobirania dels estats manté un

control sobre la vida, permetent-ne l'existència i produint-ne la fi. En canvi, en el segon cas, la fabricació de la vida és subjecta a l'autorització de la mort. És a dir, la sobirania ja no només es refereix al monopoli de l'Estat sobre la violència legitimada per les polítiques estatals i de guerra, sinó també a la seva capacitat per exercir control sobre la mort i els cossos. El control del govern israelià sobre diversos aspectes de la vida palestina, com ara la imposició de la mort mitjançant operacions militars, bloquejos i desplaçaments, representa una forma de política en què l'Estat no només controla la vida, sinó que també causa activament la mort —és a dir, deixa morir.

És mitjançant la manipulació lingüística que l'Estat israelià normalitza i higienitza les seves polítiques opressives. En fer un ús selectiu del llenguatge, Israel facilita el procés de deshumanització dels palestins, presentant, per tant, el patiment de l'altre com un dany col·lateral acceptable i permetent la continuació d'un statu quo que afecta de manera desproporcional les vides del poble palestí. Per exemple, els mitjans de comunicació poques vegades esmenten les múltiples operacions militars dutes a terme per

l'Estat d'Israel a Palestina, com l'operació Plom Fos (2008-2009), l'operació Pilar Defensiu (2012) i l'operació Marge Protector (2014), així com els desallotjaments del barri de Sheikh Jarrah, a Jerusalem, el 2021. Aquestes decisions polítiques, exercides per mitjà del llenguatge i la manipulació mediàtica, estan dissenyades per fer un enquadrament selectiu dins d'un discurs que contribueix a una forma de control necropolític que determina qui és reconegut i qui és marginat. Com que no es reconeixen les vides palestines, els mitjans de comunicació, a través del llenguatge, participen d'una narrativa que dicta quines morts es normalitzen i quines morts s'ignoren.

L'ús estratègic del llenguatge dins del discurs mediàtic que promou la posició sobirana de l'Estat israelià, alhora que esquivava el reconeixement de les pràctiques genoci-

des contra Palestina, incorpora un enfocament repressiu que perpetua narratives tendencioses i perilloses i contribueix a un sistema complex de control i manipulació del pensament que determina l'imaginari individual i col·lectiu sobre el patiment de l'altre.

En defugir el reconeixement de les vides palestines, els mitjans de comunicació es converteixen en un instrument més en l'arsenal de la necropolítica, cosa que reforça els desequilibris de poder i entorpeix una comprensió global de les pràctiques d'Israel sobre Palestina. És urgent, per tant,

que siguem capaços de detectar visions esbiaixades i pensar radicalment sobre l'entrellaçament del llenguatge i les estratègies necropolítiques. Al capdavall, la violència no és només aquella exercida pel poder de la bomba o la pistola, sinó també la que s'infiltra en el pensament sense que ens n'adonem. ●

Les estratègies dels òrgans reguladors del llenguatge estan al servei de la construcció sistemàtica de processos de dominació

TEXT: **LAURA DEL VECCHIO**
EDITORA I TRADUCTORA

IL·LUSTRACIÓ: **ELÍAS TAÑO**

Cal restringir els centres d'educació p

ALLIBERAR-NOS D'UNA TIRANIA

El mes de novembre es va engegar al Poblenou de Barcelona la iniciativa “Adolescència lliure de mòbil”. De seguida, es va estendre a tot l'Estat espanyol. L'objectiu d'aquest moviment és trencar un consens social enquistat: el fet que s'entregui de manera majoritària un telèfon mòbil (smartphone) en el pas de l'alumnat d'educació primària a secundària. Segons l'Institut Nacional d'Estadística espanyol (INE) el 85% dels nens entre 12 i 14 anys ja tenen un telèfon mòbil propi. I la pregunta cau pel seu propi pes: què ens empeny, com a pares i mares, a donar un aparell de telefonia als nostres fills? És realment necessari? Les motivacions esgrimides són dues: la necessitat de comunicació i localització -per a la qual hi ha alternatives- i la pressió social -“tots els amics i amigues en tenen un”. En una enquesta feta a 2.400 famílies del Poblenou hem pogut observar que un 63,5% voldrien que el mòbil arribés a partir dels 16 anys, però resulta que el 89% de les que tenen fills i filles a secundària afirmen haver-lo proporcionat als 12 anys o abans. És incoherent, però és fruit de la tirania d'una tecnologia digital que porta les regnes de la nostra vida social. Fins i tot quan no ho volem. Canviar la dinàmica perquè les famílies facin allò que realment volen sobiranament és l'objectiu principal del moviment.

Hi ha raons objectives per voler-ho fer així. L'evidència científica ens demostra que el telèfon mòbil té implicacions en la salut i la vida social dels nostres fills. La Societat Catalana de Pediatria acaba de publicar l'informe “Salut digital a l'edat pediàtrica”, on demana que en els

entorns escolars no hi hagi mòbil més que per a finalitats educatives de cara a promoure “el desenvolupament saludable, la disminució del malestar emocional i trastorns mentals”, així com per a “no interferir en l'aprenentatge”. I que el mòbil s'entregui només quan l'adolescent sigui prou madur en competències i aptituds digitals. I recorden que aquestes qualitats i aptituds arriben “els darrers anys de l'adolescència”. L'OMS considera l'adolescència com l'etapa que va dels 10 als 19 anys. En podeu treure les vostres conclusions.

La coherència amb el nostre objectiu implica exigir que els espais educatius obligatoris siguin lliures de mòbil. El pati no es pot convertir en un entorn diferenciat entre els que tenen mòbil i els que no. I si el professor de secundària ha de fer una activitat que impliqui tecnologia mòbil, ha de ser proveïda per l'escola. No som un moviment antitecnològic, ans al contrari, busquem posar la tecnologia digital al lloc que li pertoca. Tot i voler endarrerir l'accés mòbil fins als 16 anys, això no vol dir que fins aquesta edat no s'hagi d'educar en la digitalització. Fins als 16 hem d'ensenyar als nostres fills a fer un bon ús de la tecnologia, però sense un mòbil propi a la mà. Volem evitar la colonització de la telefonia portàtil en tots els àmbits de la vida. I l'espai escolar hauria de ser justament aquell lloc on el nen o nena no tingui més remei que relacionar-se cara a cara amb companys i adults referents, i no a través d'una pantalla, com li passarà massa sovint fora de l'escola.

La regulació que demanem, a més, hauria de venir del Departament d'Educació, i no pot

dependre de cada centre. O d'altra manera se'ns colaran diferències de classe, origen social i context que aprofundiran encara més en una realitat educativa ja de per si prou segregada. Som conscients que demanem quelcom difícil, però no impossible. En depèn la salut i el futur de les generacions més joves. ●

XAVIER CASANOVAS
MEMBRE DE POBLENOU
ADOLESCÈNCIA LLIURE DE MÒBIL

Els mòbils en els primària i secundària?

ACOMPANYAMENT PER A UN ÚS CRÍTIC I CONSCIENT

Els smartphones arriben a la vida de les més petites a una edat cada cop més primerenca. El comportament, ús del temps i relacions s'han reconfigurat al voltant d'aquests aparells anomenats "intel·ligents". Sembla que anem tard, i tan sols repetim: "totes estan enganxades al mòbil!".

Els impactes de l'ús excessiu de pantalles són un fet. Patologies a la vista, dificultats en l'adquisició del llenguatge, afectacions en les habilitats socials i l'autoestima, addicció (les xarxes socials estan dissenyades per generar-la) i vulnerabilitat dels infants i joves a aquesta addicció, donada l'etapa del procés maduratiu que travessen... I no només això: darrere de les aplicacions i les plataformes de recerca i oci en línia, hi ha models de negoci basats en la recollida massiva d'informació personal.

Sabent això, les famílies amb filles petites arriben a un punt en què han de decidir si proporcionar un mòbil o no. Amb totes les tensions que això comporta. Moltes, però, volen fer-ho diferent, endarrerint al màxim la incorporació del telèfon portàtil (que ara es fa a l'inici del cicle de Secundària, majoritàriament) o reduint la sobreexposició a les pantalles. I sovint es troben aïllades o sense eines davant aquesta decisió.

Moltes, però, saben que no estan soles, i s'han organitzat, generant moviment que posa veu i fa col·lectiva la preocupació, i demana (o pren) mesures al respecte. Una d'elles és la proposició de llei que demana prohibir els mòbils als centres educatius.

La regulació pot ajudar a posar límits a qui no els contempla, o a què posem el focus en una proble-

màtica que requereix actuació. Però és suficient?

Alhora, la regulació unifica, no contempla la diversitat, i pot protegir les vulnerabilitats d'algunes, mentre accentua les d'altres. A més, es basa en mecanismes de vigilància i control que, d'altra banda, requereixen recursos per aplicar-se. Resumint, prohibint el mòbil es redueix la capacitat de les famílies i dels centres educatius d'actuar de manera adaptada i flexible a les circumstàncies i el context.

Així, davant d'un repte -que és complex-, solucions -poc complexes- com la prohibició ens fan perdre oportunitats d'incorporar l'ús d'aquesta tecnologia de manera sana i crítica.

Proposem, doncs, entomar-ho de manera integral: posant al centre l'acompanyament i introduint progressivament l'ús del mòbil per promoure l'adquisició d'autonomia en el seu ús. És un camí que pren diverses direccions: d'una banda, implica que les adultes també prenguem consciència del nostre consum a l'hora d'aplicar criteris i establir pactes d'ús, i de l'altra, que busquem suport, compartint idees i recursos, prenent decisions conjuntes amb altres famílies per recórrer aquest procés plegades.

És un repte educatiu nou, i deixar-nos endur per la por no ens ajuda, com tampoc ho fa tenir una mirada rígida o poc flexible. El diàleg entre les educadores, les famílies i les mateixes nenes, nens i adolescents -que també tenen molt a dir-hi!- ens ajudarà a avançar cap a un escenari en què convisquem d'una altra manera amb la tecnologia. ●

ALBA CRESPO
TÈCNICA DE COMUNICACIÓ
DE SOM CONNEXIÓ

EL RELAT D'ANDRÉS BONET DASÍ
 IL·LUSTRACIÓ: HELGA AMBAK

Maria

es de sa casa ha acostumat a veure com el sol s'aixeca per la mar i s'amaga al capvespre per les muntanyes de la vall. Ha contemplat dia rere dia com la silueta del castell d'Al-Qal·là va esborrant-se amb les últimes clarors d'un cel rogenic per a dibuixar-se novament al sant demà amb la firma fresca d'una rosada matinera que impregna graüllers, espantallops i margallons. Envoltada d'una vall de bancals proveïts d'una terra esquerdada que pel febrer es comença a cobrir d'una túnica blanca. Un decorat de marges de pedra seca eterns que s'enfilen escalonats pels vessants de muntanyes escarpades, cercant fins a l'últim pam de terra i que uns segles abans havia sigut trepitjat pel pas sigil·lós dels sentinelles de La Muntanya.

Maria ha tingut una vida de quotidianitat marcada per l'inalterable ritme de l'aigua que discorre per la font del llavador de la plaça. Sa casa mai ha tingut pany i a vegades he dubtat que tingués fins i tot porta. Una casa que estrenava en tastar la vida i que encara hui té el record d'un gerani que munta fins al terrat. Amb els anys, s'ha habituat a la xicalla que va a l'escola pel carrer Pont a correueta, escridassant melodies revestides d'esses sonores i vocals obertes. Tot mentre sent la campana de l'església que està a pocs metres de sa casa.

La seua llar és un balcó a la vall que resguarda. Sovint ha esperat que el seu home vingués del camp mentre llavava la roba amb destresa rutinària al llavador de la plaça. Mai passava gran cosa i això era prou. Sempre amb una cadira a la porta quan l'edat va ser més avançada i acompanyada del soroll de l'aigua de la font relliscant per la pedra amb una constància sols equiparable a la del pas del temps.

Quan el seu home va morir, allà, al racó de sa casa, em va contar:

*Un matí es va alçar i em va dir que li feia mal el peu.
 Era la mort que li pujava per la cama.*

Recorde que en aquell precís moment es va fer un silenci sepulcral. Les abelles que per allí rondaven varen buscar ràpidament un lloc on descansar el batec de les seues ales per a emmudir el moment mentre les granotes de la bassa del costat deixaven de raucar i guardaren respecte a la solemnitat que mereixia aquella sentència. Les fulles de la figuera romangueren inerts vers qualsevol brisa i, si hagués entonat eixes mateixes paraules uns quants segles abans, els soldats d'Al-Azraq pararien en sec de repicar les seues espases contra les dels invasors. La força amb què descrivia la familiaritat de la mort podia haver

sigut extreta del poema més amarg del poeta. Haguera jurat que el temps s'havia parat si no hagués sigut pel continu i inalterable esdevenir d'aigua de la font.

Certament, el temps va ser molt ingenu i la pretendria fer presonera en un racó de la seua ment, on sols romanen els records més llunyans. Tanmateix, en eixe indret de la nostra comarca, ella controlava tots els elements i, concretament en aquell racó, s'havia fos amb tots ells. Intentar engabiar-la, sols podia fer-ho un ingenu com ell.

Una nit, sota la lluna de Sant Joan, una raboseta l'observava a la vorera del mateix toll de la serra de l'Albureca en què Amira, muller del moro dels ulls blaus, es va suïcidar en assabentar-se de la desfeta que condemnaria al seu poble. La mirada immortal de l'última flor de la vall quedaria coberta a poc a poc d'unes algues que la unirien definitivament a l'esdevenir de La Muntanya. Maria, amb unes mans de seda que semblaven haver oblidat la terra entre les ungles, es pentinava els cabells mentre es mirava de reüll a un espill d'aigua verda i fresca. Un mantell blanc amb aroma de cirerer li cobria la meitat del rostre. L'esguit que ocasionava el curs de l'aigua sols permetia escoltar molt tènueament els versos que s'escolaven pels seus llavis:

*L'aigua és vida
 diu la lluent riulla del riu.
 Canta neta i transparent la séquia.
 L'aigua és vida,
 Somia l'ombra amable que m'acompanya
 aigua és vida...
 I sent els llavis la lluna
 que m'ofereix tèbia i dolça
 l'olor gustosa de l'herba.*

Recentment, vaig anar a la mateixa plaça on fins feia uns pocs anys Maria m'havia vist jugar i créixer. Per més que mirava la seua porta tancada no em podia acostumar al buit a la plaça que provocava la seua absència. Vaig decidir asseure'm a un banquet que encara mira a sa casa a l'espera de què en algun moment o altre la porta grinyolés abans d'obrir-se. De sobte, quan finalment em decidia a anar-me'n, vaig veure que una raboseta parava en sec d'acuitar al ratolí que perseguia i em mirava amb uns ulls expectants i vidriosos. Al cap de pocs segons continuaria la seua cacera. Al fons, la música de l'aigua de la font del llavador fluïa de forma inexorable. ●

Cooperativisme i treball de cures, anem amb compte

LAURA RODRÍGUEZ MURCIANO

ADVOCADA LABORALISTA DE LA COOPERATIVA ARRELS

La relació entre el treball dit “de cures” i el salari sempre ha estat complicada, tant des de l'àmbit teòric del feminisme com dins el mateix camp jurídic. Atterrant-ho a la realitat palpable, ens trobem amb un treball fet de manera majoritària per dones migrants, moltes sense una situació regularitzada. Dones que són l'últim esglaó d'un conflicte que té moltes dimensions i on s'evidencia que l'estat del benestar no funciona. I és que, quan parlem de treball domèstic, parlem sobretot de dones que cuiden persones de famílies de classe treballadora, en condicions socials i laborals desavantajades: sous precaris i unes conseqüències per a la salut física i mental no prou quantificades. Per millorar aquestes condicions de treball -tant amb relació a la insuficient legislació vigent com a les causades per l'economia submergida- el cooperativisme podria arribar a ser una eina de dignificació.

L'Economia Social i Solidària (ESS) i el cooperativisme permeten, per exemple, combatre l'aïllament que genera el fet de treballar sola a casa d'altri, amb una o diverses persones dependents i sovint amb problemes de salut mental o malalties degeneratives. En aquest sentit, el cooperativisme podria generar la xarxa necessària per prevenir i erradicar els riscos psicosocials derivats d'aquesta feina, com l'assetjament sexual o discriminacions per raó de gènere o raça. A més, en un pla estrictament burocràtic, permet a les treballadores sortir de la regulació especial en què es troben i, pel fet de ser sòcies d'una cooperativa, poder assimilar el sistema prestacional al qual té dret qualsevol altra treballadora.

La meua experiència professional m'ha fet conèixer alguns projectes cooperatius que es dediquen al treball de cures, alguns dels quals emanats d'un associacionisme fort i autònom -grups de dones migrants forjats per la

necessitat de supervivència en aquest capitalisme salvatge i racista-, i d'altres, fruit de projectes de l'administració pública.

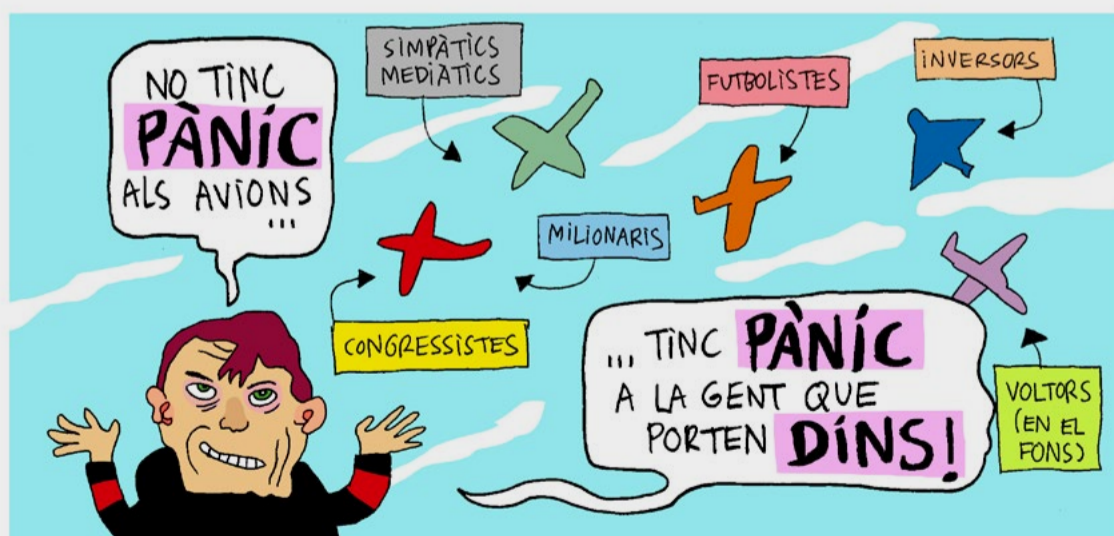
De moltes individualitats precàries sorgeix una xarxa per fer front al monstre que és el mercat de treball de la mà del capitalisme, el patriarcat i la llei d'estrangeria. I l'essència d'això és molt alliberadora. La realitat, però, pot ser una altra, i ens planteja un dels majors reptes de l'ESS: al final, estem muntant una empresa. Cal ser-ne conscients, tant des del punt de vista de les cooperativistes com de les usuàries.

En una empresa, han de “sortir els números” i s'han de complir una sèrie de legalitats, amb els costos econòmics i de treball no productiu corresponents dins la cooperativa: impostos, gestió de proveïdors, contractacions de les treballadores, xarxes socials, gestió de problemes interns. Aquest fet deixa sovint les persones sòcies de la cooperativa en situació, altre cop, de

precarietat, amb relació al preu que el mercat està disposat a pagar pel “producte”. És cert que aquesta descripció pot ser comuna a qualsevol altre sector, però en aquest cas, estem parlant de persones que cuiden el que més estimem. Volem deixar aquestes cures a l'arbitri del mercat privat?

Si parlem de cures, també podem parlar de residències, d'hospitals, dels serveis d'atenció domiciliària (SAD), de treballadores familiars... No pot ser que l'ESS, de forma indirecta, estigui obrint un camí a la privatització d'aquest sector? Potser són paraules una mica fortes i el que és evident és que l'estat del benestar no soluciona ni la problemàtica de les treballadores ni la de les usuàries. La pregunta és com trobem un equilibri entre la dignificació de la feina de les treballadores, l'empoderament i la capacitat d'autogestió de la nostra feina i la responsabilitat institucional amb la cura de les persones dependents. ●

L'ESPINA

ROGER PELÀEZ

MARINA BUXÓ

Assemblea General

15 de febrer
18.00 h
La Comunal

C. Riera d'Escuder 38
Barcelona

Es podrà participar telemàticament.
Més informació a directa@directa.cat

Si no ets sòcia, pots fer-te'n aquí:
cooperativa.directa.cat/fes-te-socia/

SOTA FOCUS

4-15

Hidrogen 'verd', una bombolla inflada per les petrolieres.

Aquest vector energètic, proclamat des de les grans companyies del sector com la panacea per revertir el canvi climàtic, s'aparta d'un model basat en la producció renovable i que fomenti el decreixement del consum.

Gas a fons amb les energies 'netes' per esprémer Àfrica des d'Europa.

SOBIRANIES

16-21

Sembra Llibres, deu anys de lectures en germinació.

22-23

Onze de febrer o el dia del 'purplewashing científic'.

24-25

Canviar la dieta per salvar el planeta.

26-27

Dones grans amb addiccions, les grans oblidades.

28-29

Dario Salvetto, del col·lectiu de treballadores de la planta GKN: "Cal parlar de sindicalisme com a participació, no com a delegació".

30

Carxofa, la flor de l'hivern.

LA CENTRAL

32-33

Revolta de tractors a València.

INTERNACIONAL

34-37

La Línia Groga, comunitats organitzades per protegir la selva verge als Andes colombians.

38-39

El suport a Hamas es dispara a Cisjordània.

L'ENTREVISTA

40-45

Thao Pan, investigadora feminista de la ciència i la tecnologia: "Avui, l'algoritme és clau per concedir o no una petició d'asil".

IDEARI

46-51

L'amor en un món sense família.

52

Llibres per educar en el dubte.

53-55

La 'Tusetada' de 1970, un dit a l'ull de la 'gauche divine' barcelonina.

56-57

Violència lingüística i necropolítica d'Israel.

58-59

A debat: "Cal restringir els mòbils en els centres d'educació primària i secundària?".

60-61

Relat: "Maria".

SOM COOPERATIVA

62

Cooperativisme i treball de cures.